

Sveučilište u Zagrebu

Hrvatski studiji

Hana Klak

Ideologija standarda u talijanskim medijima

Diplomski rad

Zagreb, 2017.

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Odjel za komunikologiju

Hana Klak

Ideologija standarda u talijanskim medijima

Diplomski rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Danijel Labaš

Sumentorica: dr. sc. Klara Bilić Meštrić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Ciljevi istraživanja.....	3
3. Teorijski okvir.....	4
3.1 Standardni jezik i dijalekt.....	4
3.2 Prestiž.....	6
3.3 Jezične ideologije.....	8
3.4 Posuđenice.....	11
4. Metoda istraživanja.....	11
5. Povijest talijanskog jezika	13
6. Jezične manjine	18
7. Mediji	21
8. Krićka analiza diskursa	24
8.1 Posuđenice	24
8.2 Pravilna upotreba jezika.....	30
8.3 Dijalekti.....	34
8.4 Jezićne manjine.....	39
9. Zaključak.....	43
10. Literatura.....	45

1. Uvod

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada uloga je jezičnih ideologija u odnosima standardnoga talijanskoga jezika u talijanskim medijima prema dijalektima i jezicima nacionalnih manjina u Italiji. Rad će se također osvrnuti i na dominantne ideologije kroz prikaz upotrebe posuđenica u talijanskom jeziku. Cilj je utvrditi koje su pozadinske ideologije te kakve se poruke šalju o upotrebi standardnog jezika putem sredstava masovne komunikacije te utvrditi način prezentacije jezičnih pitanja u talijanskim medijima. Pritom je važno naglasiti da su jezična pitanja često vezana uz društveno-povijesnu perspektivu, stoga će jedan dio ovog rada biti posvećen ulozi koju je standardni varijetet odigrao kroz povijest u stvaranju nacionalnog identiteta u Italiji.

Prvi dio ovog rada usredotočit će se na teorijski okvir i proučavanje relevantne literature s ciljem objašnjavanja osnovnih koncepata poput razlike između jezika i dijalekta, posebice vezano uz prestiž jednoga u odnosu na drugi. Također će biti objašnjeni termini poput jezične ideologije, dihotomije standard / ne-standard, posuđenice, tuđice i prilagođenice. U ovome će se dijelu rada dati povijesni pregled i objasniti uloga talijanskog jezika u stvaranju nacionalnog identiteta. Također će se obratiti pozornost na utjecaj masovnih medija na jezik. Navest će se karakteristike masovnih medija, osobitosti tiskanih medija u odnosu na digitalne i specifičnost televizijskih emisija. Status ostalih službenih jezika u Italiji je također važan kada se govori o ideologiji jezika. Stoga će jedno poglavlje rada biti posvećeno sardinijskom i furlanskom jeziku te njihovoj zakonskoj zaštiti. Nadalje, detaljno će biti objašnjena metodologija istraživanja.

Drugi dio diplomskog rada predstaviti će kritičku analizu diskursa u člancima koje govore o jeziku i njegovoj upotrebi. Prvo će se analizirati novinski članci o posuđenicama. U ovom dijelu najviše će se pozornosti obratiti anglicizmima, posuđenicama iz engleskog jezika, s obzirom na to da se najviše riječi u talijanskom jeziku posuđuje upravo iz engleskog. Kako Talijani gledaju na posuđenice, bilo anglicizme bilo neke druge, te kako to povezuju s identitetom, bit će prikazano u tom poglavlju. Zatim će se analizirati članci koji su posvećeni pravilnoj upotrebi jezika. Analizirat će se shvaćanje prihvatljivog i neprihvatljivog u jeziku te kakve veze ono ima s društveno-povijesnim kontekstom. Objasnit će se današnje tendencije o upotrebi, odnosno, postepenom gubitku konjunktiva iz talijanskog jezika te što o tome misle talijanski jezični autoriteti. Također, jedan dio tog poglavlja bit će posvećen preskriptivizmu i purizmu. Nadalje, analizirat će se članci koji govore o talijanskim dijalektima. Dat će se

odgovori na pitanja kakav je, u današnje vrijeme, stav jezičnih autoriteta, ali i čitalačke publike, prema upotrebi dijalekata. Predstavit će se koncept ideologije dijalekta. U posljednjem poglavlju analizirat će se članci koji govore o jezičnim manjinama. Od dvanaest jezičnih manjina zakonom zaštićenih u Italiji, najviše pozornosti posvetit će se furlanskom i sardinijskom jeziku jer se njih najviše spominje u medijima i najviše se polemika vodi oko njihovog statusa. U analizi svih članaka koristit će se kritička analiza diskursa, „multidisciplinarni pristup istraživanju diskursa u masovnim medijima koji pomaže otkriti skrivene društveno-političke probleme u različitim područjima jezika kao društvene prakse...“ (Abdullah, 2014: 1).

2. Ciljevi istraživanja

Tri su opća cilja ovog istraživanja.

Na temelju korpusa, prvi je opći cilj je utvrditi principe operacionalizacije jezičnih pitanja u talijanskim medijima, odnosno koliki se i kakav prostor daje jezičnim pitanjima u talijanskim medijima.

Drugi je opći cilj utvrditi kakva se poruka o upotrebi jezika šalje putem sredstava masovne komunikacije te koje jezične ideologije dominiraju. Unutar drugog generalnog cilja razvijeni su sljedeći specifični ciljevi:

- 1) Utvrditi koje su jezične ideologije prisutne u odabranim masovnim medijima u Italiji kad se radi o dijalektima.
- 2) Utvrditi koje su jezične ideologije prisutne u odabranim masovnim medijima u Italiji kad se radi o posuđenicama.
- 3) Utvrditi kakve su jezične ideologije prisutne u odabranim masovnim medijima u Italiji kad se radi o jezicima nacionalnih manjina u Italiji.

Treći generalni cilj je utvrditi način prezentacije jezičnih pitanja, a u sklopu ovog generalnog cilja definirani su sljedeći specifični ciljevi:

- 1) Utvrditi kakve ideologije proizlaze iz stavova osoba koje se smatraju „jezičnim autoritetima“ u Italiji prema upotrebi dijalekata i posuđenica.
- 2) Utvrditi koji se elementi jezika načelno smatraju prihvatljivima, a koji neprihvatljivima, te koliko su takva shvaćanja podudarna s oprekom između standardnoga i dijalektnoga.

3. Teorijski okvir

3.1 Standardni jezik i dijalekt

Kao što je navedeno u uvodu, predmet su ovog rada jezične ideologije u odnosima standardnoga talijanskoga jezika i dijalekata te jezika nacionalnih manjina u talijanskim medijima. Stoga, ponajprije je potrebno definirati ideologiju standarda. Pojam ideologije standardnog jezika skovali su Milroy i Milroy 1985. godine. Prema Wattsu, jezična ideologija je „skup vjerovanja o strukturi i/ili funkcionalnoj upotrebi jezika koji dijele članovi zajednice“ (Watts, 1999: 68). Više o ideologiji standarda govorit će se u poglavlju 3.3. Potom je potrebno dati definiciju standardnog jezika. Prema Edwardu Fineganu, standardni jezik ili standardni varijetet je „jezični varijetet koji populacija upotrebljava za javne svrhe ili varijetet koji je prošao standardizaciju“ (Finegan, 2007: 14). Milroy definira standardizaciju kao „nametanje uniformiranosti skupini objekata“, dok „uniformiranost mora biti nametnuta tim skupinama objekata te uniformiranost, odnosno, nepromjenjivost, i sama postaje važna određujuća karakteristika standardiziranog oblika jezika“ (Milroy, 2001: 531). S druge strane, dijalekt je

narječje, govor nekoga mjesta, kraja, pokrajine za razliku od knjiž., službenoga i standardnoga jezika; poseban tip živoga (govornog) jezika proširen na nekom užem ili širem geografskom području, s izrazitim vlastitim fonetskim, morfološkim, rječničkim i drugim obilježjima kojima se odvađa od drugih tipova istoga jezika (Leksikografski zavod Miroslav Krleža)

Postoje različiti kriteriji svrstavanja jednog varijeteta jezika u dijalekt, a nekog drugog varijeteta u standardni jezik. Različiti teoretičari su razvili različite kriterije kategoriziranja varijeteta u jezik ili dijalekt, te ne postoji oštra granica između ta dva koncepta. Prema Bugarskom, „lingvistički utemeljena i univerzalno valjana razlika između jezika i dijalekta ne postoji“ (Bugarski, 1997, u: Mićanović, 2004: 95). U Mićanoviću stoji da se upotreba pojmova jezik i dijalekt

uvijek prepoznaje kao «kategorijalna»: dva ili više dijalekta čine jedan jezik, jezik je u tom smislu «viši» pojam od dijalekta. Tvrdnje pak da je dijalekt jezik koji nije imao uspjeha (Haugen 1974), da je dijalekt samo jezik koji je izgubio bitku, a jezik samo dijalekt koji je politički uspio (Calvet 1981), da je dijalekt jezik koji se ne poštuje (Lippi-Green 1997) odnosno da je jezik dijalekt koji ima vojsku i

mornaricu¹ (Chambers & Trudgill 1998) sugeriraju da je razlika između dijalekta i jezika u njihovu društvenom statusu, a ona je ovaj put «kvalitativna»: jezik uživa viši status spram dijalekta (Mićanović, 2004: 96).

¹ Ova izjava pripisuje se Maxu Weinreichu

3.2 Prestiž

Ova razmišljanja vode do pitanja prestiža u jezičnom kontekstu. Prestiž je kategorija koja se dodjeljuje jednom jeziku ili dijalektu u odnosu na ostale jezike i dijalekte u govornoj zajednici. Prestiž jednog idioma nad drugim može postojati samo u slučaju heteroglosije, koja, prema Sgroiju,

postoji [...] svaki put kada jedan idiom [...] iz repertoara zajednice uživa, objektivno ili subjektivno, drukčiji društveni status, viši u odnosu na druge idiome, kada ima veći društveni prestiž [...] pogotovo ako znanje tog jezika predstavlja „conditio sine qua non“ za društveni napredak. (Sgroi, 1981, u: Berruto, 1987: 64-5).

Prestiž se veže i uz pojmove višeg i nižeg varijeteta jezika. Prema Kahane (1979),

viši i niži varijetet lingvističko je predstavljanje klasnog sustava. Viši, prestižni jezik, upotrebljava se, a time i postaje, oznaka društvenog sloja koji se odlikuje moći, obrazovanjem, manirama i/ili naslijeđem. Niži, svakodnevni idiom, jezik je drugih, a često ga upotrebljavaju govornici višeg varijeteta u svojim neslužbenim ulogama (Kahane, 1979: 183).

Prestiž je jedna od kategorija standardnog jezika (Milroy, 2001). Milroy tvrdi da je „uobičajeno da je standardni varijetet jezika izjednačen s najprestižnijim varijetetom“ (Milroy, 2001: 532). S druge strane, neki autori smatraju da se standardna i prestižna varijanta jezika ne moraju uvijek podudarati (Fasold 1984: 180-212; Smith 1979; Ibrahim, 1986: 115) zato što „jezični varijeteti koji su društveno poželjni (ili stigmatizirani) za jednu grupu ne moraju imati isto značenje za drugu grupu“ (Smith, 1979, u: Ibrahim, 1986: 115). U slučaju Italije, prema Berrutu,

čak i kada je govorniku njegov dijalekt primarni varijetet, talijanski je jezik socijalizacije novih generacija [...] u talijanskom slučaju, velik broj stanovništva ima veću kompetenciju u standardnome jeziku nego u svom dijalektu [...] zahvaljujući obrazovnom sustavu i izloženosti višem varijetetu koji se upotrebljava u svim okolnostima (Berruto, 1987: 65-6).

Iz ovoga možemo zaključiti da je viši oblik jezika u Italiji upravo standardna varijanta, odnosno, da standardni talijanski jezik ima prestiž u Italiji među govornicima. Kasnije

Berruto potvrđuje da „bez sumnje, u Italiji dijalekti imaju nisku razinu prestiža ili ga uopće nemaju“ (Berruto, 1987: 72). Berruto zaključuje da je prestiž

očito povezan sa sociokulturnim domenama u kojima se upotrebljava jedan varijetet koji je oznaka i simbol, a ne samo sredstvo [...]; takav tip prestiža usko je povezan s činjenicom da je jedan varijetet službeni jezik, jezik administracije, intelektualaca, birokrata itd. te da ga obrazovanje podržava, stoga, samo je djelomično povezan sa situacijom diglosije, u stvarnosti ovisi o društveno-političkoj arhitekturi onoga što možemo nazvati jezičnim poretkom naroda (Berruto, 1987: 73)

3.3 Jezične ideologije

Već spomenuta dihotomija jezik / dijalekt usko je povezana s dihotomijom standard / ne-standard. Ti koncepti bit će objašnjeni u ovom paragrafu, koji se bavi jezičnim ideologijama i koji će objasniti poveznicu između jezičnih ideologija i standarda, odnosno, ne-standarda. Lippi-Green nudi sljedeću definiciju ideologije standardnog jezika: „ideologija standardnog jezika je pristranost prema apstraktnom, idealiziranom, homogeniziranom jeziku koji je nametnut odozgo i koji za model uzima pisani jezik. Njegova najizraženija osobina je suzbijanje bilo kakve vrste varijacije“ (Lippi-Green, 1994: 166). Milroy pojašnjava poveznicu između standardnog jezika i ideologije na sljedeći način:

sama dihotomija standard / ne-standard potaknuta je ideologijom – ona ovisi o prijašnjem prihvaćanju ideologije standarda i centralnosti standardnog varijeteta. Jednostavno rečeno, dijalekti ne mogu biti označeni kao ne-standardni ako standardni varijetet nije prepoznat kao definitivan i centralan. U ovoj konceptualizaciji dijalekti postaju sateliti s vlastitim orbitama na različitim udaljenostima od središnjeg tijela – standarda (Milroy, 2001: 534)

To potvrđuje i Lippi-Green, koja tvrdi da će mnogi ljudi, kada ih se izravno pita o upotrebi jezika, „povući vrlo jasnu granicu između standarda (pravog, točnog jezika) i svih ostalih varijeteta. Ako ih se pita za točniju definiciju većina njih neće je moći dati“ (Lippi-Green, 1994: 166). Jedna od posljedica standardizacije jezika je „razvoj svijesti govornika o 'točnom' ili kanonskom obliku jezika [...] jedan od aspekata standardnog jezika je vjerovanje u točnost. [...] Ovo vjerovanje je takvo da, ako postoje dvije ili više varijanti neke riječi ili konstrukcije, samo jedna od njih može biti točna“ (Milroy, 2001: 535-6). Uzrok ideologije standardnog jezika je, tvrdi Lippi-Green, to što je on „dio veće moćne konstrukcije, skupa društvenih praksi o kojima ljudi ovise bez pobližeg analiziranja temeljnih pretpostavki“ (Lippi-Green, 1994: 166-7). Fairclough (1989: 33) tvrdi da „institucionalizacija ponašanja koja dolazi od dominantnog bloka služi tome da drži razdvojenima moćne i nemoćne“ (Fairclough, 1989., u: Lippi-Green, 1994: 166-7).

Prema Lippi-Green, četiri su glavna zagovornika ideologije standardnog jezika: obrazovni sustav, mediji, zabavna industrija i korporacije (Lippi-Green, 1994: 167). Iako se kategorizacija koju navodi Lippi-Green ovdje najviše odnosila na Sjedinjene Američke Države, ovaj će rad pokušati pokazati u kojoj mjeri su mediji odgovorni za ideologiju standardnog jezika u Italiji. Na tragu Lippi-Green, Thompson (1991) smatra kako se

ideologija standardnoga jezika najviše reproducira kroz obrazovni sustav i ujedinjeno tržište rada. Ovaj autor tvrdi da

promicanjem službenog jezika u status nacionalnog jezika - odnosno, službenog jezika nacionalne države u povojima - politika jezičnog ujedinjenja politika jezičnog ujedinjenja išla bi u prilog onima koji već imaju jezične kompetencije u službenom jeziku, dok oni koji znaju samo lokalni dijalekt postali bi dio političke i jezične jedinice unutar koje je njihova tradicionalna kompetencija potlačena i obezvrijeđena. Naknadna normalizacija i uključivanje službenog jezika i njegova legitimizacija kao službenog jezika nacionalne države nije samo pitanje politike: bio je to postepeni proces koji je ovisio o različitim faktorima, poput razvoja obrazovnog sustava i stvaranja jedinstvenog tržišta rada. Proizvodnja gramatika, rječnika i korpusa tekstova koji su davali primjere dotične upotrebe jezika samo je manifestacija postepenog procesa normalizacije. Možda je još važnije da utemeljenjem sustava obrazovnih kvalifikacija u standardnoj varijanti neovisnoj od regionalnih varijanti, i ujedinjenjem tržišta rada na kojem su administrativni položaji ovisili o obrazovnim kvalifikacijama, školovanje je postalo glavno sredstvo pristupa tržištu rada (...) Dakle, udruženim trudom različitih institucija i društvenih procesa, ljudi koji govore lokalnim dijalektima su navedeni, kako kaže Bourdieu, „da surađuju u uništenju vlastitih sredstava izražavanja“ (Thompson, u: Bourdieu, 1991: 6-7)

Bourdieu (1991) uvodi dihotomiju prihvatljivog i neprihvatljivog. Prema ovom autoru, „društveno prihvaćanje ne može se svesti na gramatičnost“ (Bourdieu, 1991: 55). Bourdieu objašnjava kako govornici kojima nedostaje legitimna kompetencija u jeziku su ili isključeni iz društva ili osuđeni na šutnju (Bourdieu, 1991: 55). Sposobnost govora dio je našeg biološkog naslijeđa i univerzalno je ona ne razlikuje ljude, po tome su isti. Ono što razlikuje ljude je kompetencija u legitimnom jeziku (Bourdieu, 1991: 55). Pravi značaj imaju „legitimizacije određenih oblika upotrebe, odnosno predodžbe o prihvatljivoj i neprihvatljivoj upotrebi jezika u mislima govornika“ (Bourdieu, 1991: 55).

3.4 Posuđenice

Jedan od elemenata jezičnog sustava kojim će se ovaj diplomski rad baviti u kontekstu ideologije standardnog jezika su posuđenice. Posuđenice su „riječi preuzete iz drugog jezika i prilagođene jeziku koji preuzima“ (Hrvatski jezični portal). Posuđenice su više ili manje prilagođene jezičnom sustavu. Prema kriteriju prilagodbe jezičnom sustavu, posuđenice dijelimo na prilagođenice - „(...) posuđenice prilagođene normama standardnoga jezika; prilagođene riječi (...)“ (Hrvatski jezični portal) i tuđice - „(...) posuđenice koje su donekle prilagođene sustavu jezika primaoca, ali zadržavaju i neka svojstva izvornoga jezika nesvojstvena jeziku primaocu (...)“ (Leksikografski zavod Miroslav Krleža). Ovaj će se rad najviše baviti anglicizmima - posuđenicama iz engleskog jezika - s obzirom na to da talijanski jezik posuđuje najviše riječi upravo iz engleskog jezika. Razlog premoći engleskog nad drugim jezicima je globalizacija, a jezik globalizacije je engleski (Petralli, 2015: 7). U talijanskim medijima najviše se prostora posvećuje anglicizmima. Oko njih se i vodi najviše polemika, a vrlo malo novinarskih tekstova se može naći o posuđenicama iz drugih jezika.

4. Metoda istraživanja

Podatke prikazane u ovome diplomskome radu analizirat će se uz pomoć kritičke analize diskursa. Kvalitativno će se analizirati tekstualni sadržaj iz talijanskih medija vezan uz jezična pitanja. Kritička analiza diskursa je „(...) široko, multidisciplinarno istraživačko polje koje koristi postojeće tradicionalne pristupe poput analize razgovora, etnografije komunikacije, interakcijske sociolingvistike i diskursivne psihologije“ (Jaworski & Coupland, 1999, u: Abdullah, 2016: 4). Za razliku od navedenih pristupa, kritička analiza diskursa bavi se diskursom kao „(...) jezikom (jezičnim tekstom) u kontekstu i odnosi se na izražavanje uz pomoć riječi kroz poznavanje, procjenjivanje i doživljavanje svijeta“ (Abdullah, 2016: 4).

Chouliaraki i Fairclough (1999, u: Wodak i Meyer, 2001: 12) objašnjavaju zašto je kritička analiza diskursa korisna metoda kada se radi o proučavanju masovnih medija. Prema ovim autorima, masovni mediji su mjesto „moći, borbe i mjesto gdje se jezik često čini transparentnim“. Također, Wodak i Meyer navode kako „medijske institucije često tvrde da su neutralne, odnosno, da stvaraju prostor za javnu raspravu, da odražavaju stanje stvari neutralno i da daju viđenja i argumente novinara. (Wodak i Meyer, 2001: 12). Kritička analiza diskursa služi kao heuristički alat koji nam pomaže u dekonstruiranju prividne neutralnosti novinskoga teksta. Ova je metoda odabrana jer, prema Van Dijk (1996), „istraživanje usmjereno na diskurs može istražiti svojstva društvene moći [...], ne ograničava se na utjecaj medija na svoju publiku, nego također uključuje ulogu medija u širim okvirima društvenih, kulturnih, političkih ili ekonomskih struktura društva“ (Van Dijk, 1996, u: Abdullah, 2016: 3). Također, kritička analiza diskursa „opisuje, interpretira, analizira i kritizira društveni život tako da proučava diskursivne prakse zajednice - njihov uobičajen način upotrebe jezika“ (Fairclough, 1995b, u: Abdullah, 2016: 5).

Tekst i diskurs glavni su pojmovi kada se govori o kritičkoj analizi diskursa. Kada govorimo o pojmu diskursa, on se obično odnosi na „upotrebu jezika u društvenom kontekstu, osobito na logičnu vezu između jezika, glavnog semiotičkog modaliteta, i društva, kao i na interaktivna ili dijaloška svojstva svakodnevne komunikacija kao društvene prakse u pisanom ili izgovorenom načinu“ (Fairclough, 1989; Fairclough & Wodak, 1997, u: Abdullah, 2016: 4). Pojam dolazi od Harrisa (1952) koji na njega gleda kao na jezik iznad rečenice i iznad klauze. S druge strane, tekst je „pisani ili izgovoreni jezik proizveden u diskursivnom događaju koji uključuje vizualne, zvučne i druge semiotičke oblike koji su dio

multisemiotičkog karaktera tekstova poput televizijskog jezika“ (Titscher, Meyer, Wodak, & Vetter, 2000, u: Abdullah, 2016: 4). Brown i Yule (1983) razlikuju diskurs i tekst kao proces i proizvod. Za njih je tekst verbalni zapis komunikacijskog čina, a diskurs jezik u uporabi. Njihovo stajalište oslanja se na tradiciju u kojoj se diskurs smatrao govornom interakcijom. Zaključuje se da je diskursna tradicija duboko promijenila način gledanja na jezik te se pomiču, brišu granice između jezičnih praksi i društvenih praksi.

U ovom radu analizirat će se novinski članci koji govore o jezičnim ideologijama, objavljeni u razdoblju od 2011. do 2017. godine. Raspon od šest godina odabran je zato što su predmet interesa ovog rada recentne tendencije u jezičnim ideologijama. Pretraživat će se portali najčitanijih talijanskih nacionalnih dnevnih novina te portali nacionalnih manjina. Nacionalne dnevne novine odabrane su jer imaju velik doseg, a portali nacionalnih manjina su odabrani budući da se oni, za razliku od nacionalnih novina, u velikoj mjeri bave pitanjima manjinskih jezika. Također će se pretraživati članci koje su napisali poznati Talijani koji se bave jezičnim pitanjima, poput Umberta Eca i Beppea Severgninija, a koji možda nisu objavljeni na navedenim portalima. Oni su odabrani jer imaju status jezičnih autoriteta, a time i utjecaj na jezične ideologije. Iz istog razloga je odabran i portal Accademia della Crusca, portal društva talijanskih lingvista i filologa. Glavni kriterij za odabir članaka je da se u njima nalazi informacija o jeziku ili njegovoj pravilnoj upotrebi. Uz svaki od izdvojenih članaka evidentirat će se sljedeće: medij u kojem je objavljen, datum objavljivanja, naslov članka.

U ovom radu koristit će se interpretativna istraživačka metoda, odnosno, konstruktivistički pristup koji „generira ili induktivno razvija teoriju ili obrasce značenja u istraživačkom procesu“ (Creswell, 2003: 9). Stoga, osim okvirno postavljenih ciljeva, nije unaprijed pripremljen klasificirani niz tema koji bi se tijekom analize trebao tražiti u člancima. Prvo će se izdvojiti svi članci u kojima se nalaze relevantne informacije o jeziku, a nakon toga će se sadržaj članaka klasificirati prema određenim kriterijima.

5. Povijest talijanskog jezika

Povijest nekog teritorija, kao i povijest jezika imaju značajnu ulogu u dominantnim jezičnim ideologijama. U kontekstu ovog rada, važno je ukratko opisati što se događalo s teritorijem današnje Italije, a samim time i jezikom. Bourdieu (1991) navodi da je „službeni jezik povezan s državom, i u nastanku i u društvenoj upotrebi. Upravo u procesu stvaranja države stvaraju se uvjeti za sastavljanje jedinstvenog jezičnog tržišta kojim dominira službeni jezik“ (Bourdieu, 1991: 45).

Coletti (2011) navodi kako Italija kao jedinstveni teritorij postoji od 1861. godine. Nakon raspada Zapadnog Rimskog Carstva 476. godine, a prije 1861., teritorij je današnje Italije bio podijeljen na različite manje jedinice, međutim i one su se mijenjale tijekom povijesti. Osim teritorijalnog ustroja, raspadom Zapadnog Rimskog Carstva, latinski je prestao biti službeni jezik na tom području. Iz klasičnog latinskog razvile su se različite varijante vulgarnog latinskog, a iz vulgarnog latinskog se razvio, između ostalog, i talijanski (Coletti, 2011). Do 9. stoljeća, na Apeninskom poluotoku govorilo se mnoštvo različitih jezika, ali u pisanom se obliku još uvijek koristio latinski (Coletti, 2011). S vremenom se sve više pisalo na vulgarnom latinskom, uglavnom u religijskim zapisima te zapisima javnih bilježnika i trgovaca (Coletti, 2011).

Crkva je najviše zaslužna za razvoj vulgarnog latinskog (primjerice, u Umbriji su napisane *Upute za ispovijed*²) krajem 11. i u 12. stoljeću. Vulgarni latinski najviše se razvija u Toskani i Umbriji, gdje nastaje novi građanski stalež te se javlja potreba za opismenjavanjem. (Coletti, 2011). Ekonomsko-društveni razvoj Firence i Toskane u 12. stoljeću zaslužan je za primat firentinskog i toskanskog jezika na poluotoku.

Na Siciliji se, pak, razvija *Scuola poetica siciliana*, čiji su pjesnici pisali na „uzvišenom“ (*illustre*) sicilijanskom jeziku. Njihovi tekstovi su skupljeni i prepisani na toskanskom idiomu, a upravo je u njima Dante Alighieri našao inspiraciju (Coletti, 2011). Prvo normiranje toskanskog jezika zabilježeno je u Danteovoj *De vulgari eloquentia* iz 14. stoljeća (Coletti, 2011). Osim Dantea, veliku ulogu u razvoju jezika imali su Francesco Petrarca i Giovanni Boccaccio. *Tri firentinske krune*, kako ih Talijani nazivaju, u manje su od jednog stoljeća razvili leksik pišući na firentinskom. Uveli su mnoge nove riječi, čak i riječi narodnih korijena čija je posljedica, u kombinaciji s političko-ekonomskom snagom Firence toga doba,

² *Upute za ispovijed (Formula di confessione umbra)*- tekst iz 11. stoljeća koji služi vjernicima kao uputa koje molitve upotrijebiti za vrijeme ispovijedi

status firentinskog koji je tada postao modelom za ostale italske narode. Upravo je Dante bio taj koji je vulgarni latinski proglasio plemenitijim od latinskog (Coletti, 2011). Kada se govori o „uzvišenom“ (*illustre*) sicilijanskom, ili bilo kojem drugom jeziku, ponajprije se misli na „lijep jezik uzvišene lirike“, kako je to formulirao Dante u svom djelu *De vulgari eloquentia*. Međutim, tu se ponovno podiže pitanje prestižne varijante jezika. Već je rečeno da je prestiž kategorija koja se dodjeljuje jednom jeziku ili dijalektu u odnosu na ostale jezike i dijalekte u govornoj zajednici. U Danteovo doba, jezik koji je uživao drukčiji društveni status, odnosno, koji se smatrao prestižnim, bio je onaj koji se koristio u lijepoj književnosti, bilo sicilijanskoj, bilo toskanskoj. Kasnije će taj isti, Danteov, jezik postati osnovicom standardnog talijanskog jezika. Prema Le Nevezu (2006),

standardizirani jezici su također hijerarhizirani kao najprestižniji jezici, budući da predstavljaju najveću političku, ekonomsku, društvenu, kulturnu i simboličku moć. Tako jezici pojačavaju privilegiju pojedinih dijelova društva na štetu drugih, kao i pojedinih društava (Le Nevez, 2006: 6).

Iako su u 15. stoljeću postojale tendencije da se latinski vrati u upotrebu, upravo su Toskanci ti koji su inzistirali na upotrebi vulgarnog latinskog u književnim djelima, prepoznavajući društveno-kulturno značenje upotrebe materinskih jezika „ (...) naroda koji je predodređen da bude najjači u cijeloj Italiji (...)“. (Coletti, 2011). Izvan Toskane, klasični latinski se koristio više, ali i tamo je vulgarni latinski našao svoj put do pisanog oblika (Coletti, 2011). U drugoj polovici 15. stoljeća vladari poput Medicija, Viscontija i Sforza prihvaćaju vulgarni te taj jezik postaje poveznica između naroda i njihovih gospodara. Ludovico Maria Sforza daje na prijevod s latinskog na vulgarni određene tekstove s objašnjenjem da je „firentinski jezik zajednički svim italskim narodima“ (Vitale 1988, u: Coletti, 2011).

Dugo se radilo na dogovoru oko talijanske gramatike, u prvoj polovici 16. stoljeća napisano ih je nekoliko, a sve uzimaju kao temelj firentinski idiom (Berruto, 2010). Međutim, u gramatikama se ne nalazi govorni firentinski, već „gradski toskanski učenog firentinskog staleža“ (Berruto, 2010). Berruto tvrdi da je rezultat toga „standardni talijanski koji je umjetan jezik, bez ijednog stvarnog ekvivalenta u ijednom varijetetu jezika koji se doista govori u stvarnoj jezičnoj zajednici“ (Berruto, 2010). Taj jezik iz gramatika se, dakle, koristio samo „u književnoj upotrebi, u govornom jeziku eventualno na dvorovima; živio je u knjigama i priručnicima“ (Berruto, 2010). Nakon mnogo neslaganja, odlučeno je da gramatika talijanskog jezika, koja vrijedi za sve italske narode, bude gramatika Pietra Bemba

iz 1525. godine. Bembo je iznio „ideološke, kulturne i književne razloge o toskanskom kao najuzvišenijem jeziku“ (Coletti, 2011). Ipak, jezične debate su se nastavile kroz cijelo 16. i 17. stoljeće.

U 19. stoljeću javljaju se ideje da jedna država treba imati jedan jezik. 1861. godine, pod vodstvom Giuseppa Garibaldija i Giuseppea Mazzinija, ujedinjen je cijeli teritorij Apeninskog poluotoka u Kraljevinu Italiju. Tada se javila potreba za zajedničkim jezikom, odnosno, želja da se nađe „verzija talijanskog jezika koja je primjerena različitim potrebama pisanog i govorenog jezika“ (Raffaelli 2006: 1465 u: Orioles, 2011). Odabran je firentinski idiom radi „književnog prestiža takozvane *tri firentinske krune* (Dante, Boccaccio, Petrarca) te ekonomske i kulturne premoći koju je uživala tadašnja Firenca (Berruto, 2010). Ovo potvrđuje Mayjevu (2001) izjavu da su „jezici stvoreni iz politike stvaranja države, a ne - kako često pretpostavljamo - obrnuto“ (May 2001:5 u: Le Nevez, 2006: 1). Kako tvrdi Le Nevez, „...standardni jezici izviru iz društveno-povijesnog konteksta borbe za političku vlast i legitimitet...“ (Le Nevez, 2006: 6). Na taj način, tvrdi Le Nevez (2006), „neki oblici jezika su privilegirani i postaju standardnim jezicima, dok su nebrojeni drugi smatrani dijalektima, žargonima, slengovima ili devijantnima na neki drugi način, a stoga i nelegitimnima“ (Le Nevez, 2006: 6). Važno je napomenuti da kod stvaranja nove države „jezik poprima karakteristiku jasne oznake identiteta“ (Blommaert, 1998: 192). Dakle, prema Blommaertu (1998), ako nedostaje značajka „različit jezik“, dovodi se u pitanje legitimnost tvrdnji o nacionalnosti (Blommaert, 1998: 192).

U vrijeme fašizma, jezična politika bila je jednojezična - zahtijevala se isključiva upotreba standardnog talijanskog jezika. Što se tiče obrazovne politike, „kao i u prethodnom stoljeću, dijalekti su smatrani korovom koji treba iskorijeniti“ (D'Agostino, 2015). Andrea Camilleri, poznati sicilijanski pisac, svjedoči:

školovao sam se u vrijeme fašizma, dijalekt je bio potpuno zabranjen. Uvijek si morao govoriti na talijanskom. Čak i kada se igrao s prijateljima, a ako su te domari - koji su u pravilu imali ulogu špijuna za ravnatelja i profesore - čuli da govoriš na sicilijanskom, vikali bi na tebe. (Camilleri i De Mauro, 2013: 47).

Prema D'Agostinu (2015), jezici nacionalnih manjina bili su potpuno zabranjeni. U pokrajini Valle d'Aosta (gdje živi francuska nacionalna manjina) 1924. godine zabranjeno je podučavanje na francuskom jeziku i upotreba tog jezika u javnoj administraciji (D'Agostino, 2015). Slično se dogodilo i u pokrajini Alto Adige (gdje živi austrijska manjina), zabranjeni

su „plakati, znakovi, oglasi i nadgrobni natpisi na njemačkom“ od 1923. godine (D'Agostino, 2015). Nakon toga je uslijedila talijanizacija imena, prezimena i toponima (D'Agostino, 2015). 1930. godine donesena je odluka o „zabrani bilo kakvog dijaloga ili govora na stranom jeziku u filmovima“ (Del Moro, 2000: 7). Ubrzo nakon toga, već 1933. godine, donesena je odluka o obaveznom sinkroniziranju svih stranih filmova u Italiji, čime se, smatra Del Moro, željela osigurati potpuna talijanizacija umjetnika i drugih stručnjaka koji su se bavili prevođenjem filmova na talijanski jezik (Del Moro, 2000: 8).

Nedugo nakon završetka Drugog svjetskog rata, jezična politika Italije u potpunosti se promijenila. D'Agostino naglašava da u Ustavu iz 1948. stoji sljedeće:

idiomatske razlike tvore kulturnu baštinu koju treba očuvati te da one nisu prijetnja za nacionalno jedinstvo. Ustanovljeno je da svatko ima pravo na korištenje vlastitog jezika i sudjelovanje u društvenom životu, koje se može ostvariti samo ako se u potpunosti usvoje izražajni instrumenti na kojima se društveni život odvija (D'Agostino, 2015)

Jezična politika na tragu ove iz 1948. zadržala se do danas. Italija je kao zemlja članica Europske unije potpisala Europsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima, no ratificirala ju je tek 2015. godine. Zakonom iz 1999. zaštićene su sve nacionalne i jezične manjine u Italiji te im je omogućeno da unutar formalnog obrazovanja uče i svoj materinski jezik.

Prema Berrutu (2010) „više se puta u povijesti dogodilo se da jedan od dijalekata (geografskih varijeteta jezika) ... postane standardnim jezikom“. To se dogodilo i u Italiji, gdje je standardni jezik utemeljen na firentinskom toskanskom idiomu. Svi ostali idiomi na Apeninskom poluotoku tada su postali dijalekti. De Mauro (2005) je izračunao da se 88% leksika koji se pojavljuje u Danteovoj *Božanstvenoj komediji* podudara s leksikom u današnjem standardnom talijanskom. Nakon ujedinjenja Italije 1861., upravo taj, toskansko-firentinski idiom odabran je kao službeni standardni jezik. U tom je periodu jezik, uz religiju i tradiciju, „element na kojem se temelji jedinstvo Italije“ (Marazzini, 2011). Hobsbawm (1983) definira naciju kao „imaginarnu političku zajednicu“ (Hobsbawm, 1983: 6), i tvrdi da su bili česti pokušaji

uspostavljanja objektivnih kriterija za nacionalnost ili objašnjenja zašto su određene grupe postale nacije a druge nisu, a svi su temeljeni na jednom kriteriju poput jezika ili etniciteta, ili kombinacije kriterija poput jezika, zajedničkog

teritorija, zajedničke povijesti, kulturnih obilježja ili bilo čega drugog (Hobsbawm, 1990: 5).

Svjedočimo Metternichovom zapisu iz 1883, koji kaže da je „riječ *Italija* geografski pojam, kategorija koja se tiče jezika, ali koja nema političku vrijednost koju joj ideološki revolucionarni naponi pokušavaju pripisati“ (Metternich, 1883: 393, u: Marazzini, 2011). Stoga ne čudi da je jezik jedan od temelja nacionalnog identiteta (ne samo u Italiji) te da je prisutnost ideologije standarda u zajednici vrlo moguća.

6. Jezične manjine

Jezične manjine su grupe koje govore različitim materinskim jezikom od većine stanovništva (Toso, 2011). Prema Tosiju, jezične manjine su i govornici dijalekata. Pod dijalektom Toso podrazumijeva „genetički autonoman idiom, koji ima podređen status naspram jezika većeg prestiža“ (Toso, 2011). Prema tome, jezična manjina mogu biti i govornici sicilijanskog dijalekta i rumunjski imigranti (Toso, 2011). Toso (2011) tvrdi da je, za razliku od ostalih zapadnih zemalja, koncept jezične manjine u Italiji preuzeo uže značenje, preklapajući se s aloglosijom, koja je definirana kao „prisutnost i upotreba manjinskih varijeteta koji imaju jasno različite korijene od službenog jezika i njegovih dijalekata“ (Toso, 2011). Prava manjina definiraju se kao „kulturalna, jezična i šira društvena i politička prava dodijeljena članovima manjinske grupe, obično, ali ne isključivo, unutar konteksta nacionalne države“ (May, 2000: 255).

1992. godine, Europsko vijeće donijelo je Europsku povelju o regionalnim jezicima i jezicima manjina, koja štiti i promiče povijesne i regionalne manjinske jezike u Europi. Italija je potpisala Povelju tek 2000. godine., a ratificirala ju je 2012.

1999. u Italiji je donesen zakon o zaštiti povijesnih jezičnih manjina. Zaštićeni jezici nacionalnih manjina u Italiji su albanski, katalonski, njemački, grčki, slovenski, hrvatski, francuski, franko-provansalski, furlanski, ladinski, okcitanski i sardski. Međutim, točna formulacija zakona je da štiti „jezik i kulturu albanskog, katalonskog, germanskih, grčkog, slovenskog i hrvatskog naroda te narode koji govore francuski, franko-provansalski, furlanski, ladinski, okcitanski i sardski“ (Zakon 482, 15 prosinac 1999.). Prema Tosiju (2011), radi ovakve formulacije javljaju se mnoge nejasnoće jer albanski narod „implicira priznavanje pripadnosti različitim nacijama“ (Toso, 2011), dok narod koji govori sardski „inzistira isključivo na jezičnoj pripadnosti“ (Toso, 2011). Toso (2011) tvrdi da, u kontekstu manjina u Italiji, kada se govori primjerice o Slovincima,

ima smisla govoriti o stvarnom odnosu kulturne i političke solidarnosti s državom različitom od one u kojoj se prebiva, no ne može se isto reći za „Grke“, „Albance“, „Hrvate“ i „Katalonce“, već o zajednicama grčkog, albanskog, katalonskog i hrvatskog jezika koji su već stoljećima u Italiji, koji povijesno nisu zadržali odnos sa zemljom iz koje potječu osim kulturnih kontakata... (Toso, 2011).

Također,

razlika između naroda koji govore francuski i frankoprovansalski, radi posebnih modaliteta pluriglosije i višejezičnosti u Val d'Aosti, nema nikakvog smisla, budući da je francuski samo statutarni „krov“ frankoprovansalskih dijalekata u regiji, gdje se zapravo ne prakticira kao materinski jezik (Toso, 2011).

Problematika jezičnih manjina općenito je vrlo kompleksna, a ne samo u Italiji. May (2000) tvrdi da

ako su većinski jezici konstruirani kao jezici „šire komunikacije“, dok su manjinski jezici viđeni (tek) kao nositelji „tradicije“ ili „povijesnog identiteta“ (...) nije teško predvidjeti što bi se moglo dogoditi s potonjim. Manjinski jezici neizbježno će se gledati kao ograničeni, možda čak i aktivno beskorisni jezici - neće ih tako vidjeti samo drugi, već često i sami govornici manjinskih jezika (May, 2000: 257).

Prema Kraussu (1992, 1995, u: May, 2000: 259), u sljedećih će sto godina, 50% jezika koji se danas govore izumrijeti, dok će 40% jezika postati ugroženim jezicima. To će se dogoditi uslijed procesa zamjene jezika (*language shift*), gubljenja jezika i trenutnog statusa manjinskih jezika općenito (May, 2000: 259). Skutnabb-Kangas (2000) tvrdi da je jezični gubitak, ili kako ga on naziva, jezični genocid

gotovo je uvijek dio šireg obrasca društvenog, kulturnog i političkog istiskivanja. To možemo jasno vidjeti ako razmotrimo koje grupe su najpogođenije jezičnim gubitkom - gotovo uvijek manjinske grupe koje su (već) društveno i politički marginalizirane i/ili podređene (Skutnabb-Kangas, 2000, u: May, 2000: 259).

UNESCO je razvio devet kriterija prema kojima se može mjeriti jezična vitalnost. Tih devet kriterija su: međugeneracijsko prenošenje jezika, broj govornika, broj govornika u odnosu na cijelu populaciju, prijelazi u jezicima, odgovor na nove domene i medije, dostupnost materijala za jezično obrazovanje i pismenost, vladini i institucionalni stavovi i politike o jeziku uključujući službeni status i upotrebu, stavovi članova zajednice prema vlastitom jeziku, vrsta i kvaliteta dokumentacije (UNESCO Atlas svjetskih ugroženih jezika). U Unescovom Atlasu navedeno je pet razina jezične ugroženosti koje se kreću od posve sigurnog statusa do krajnje ugroženoga. Te razine su: siguran (jezik govore sve generacije; međugeneracijsko prenošenje je neprekinuto) ranjiv (većina djece govori jezik, ali je možda ograničen na određene domene (npr. kod kuće), definitivno ugrožen (djeca više ne uče taj jezik kao materinski kod kuće), ozbiljno ugrožen (jezik govore bake, djedovi i starije

generacije; roditelji ga možda razumiju, ali ga ne govore međusobno ili s djecom), kritično ugrožen (najmlađi govornici su bake, djedovi i starije generacije, koji govore jezik djelomično i rijetko) te izumrli (nema više govornika tog jezika). U UNESCO-vom Atlasu, sardski i furlanski jezici označeni su kao ozbiljno ugroženi.

7. Mediji

„U komunikacijskim znanostima medij je u osnovi tehničko ili fizičko sredstvo pretvorbe poruke u signal koji se može odaslati kanalom“, tvrdi Zgrabljic Rotar (2005: 3). John Fiske razlikuje

prezentacijske medije (glas, lice, tijelo), koji su ograničeni na „ovdje“ i „sada“ jer je medij sam komunikator; reprezentacijske (knjige, slike, fotografije) koji se koriste kulturnim i estetskim konvencijama za stvaranje komunikacijskih djela i određenog „diskursa“; mehaničke (telefon, radio, televizija) koji odašilju kako prezentacijske tako i reprezentacijske medije, a kategorije se izvode na osnovi međusobnih razlika. (Fiske, u: Zgrabljic Rotar, 2005: 3).

Biti (1997:213) slično tome smatra da se pojam može definirati na barem četiri načina:

1. u fiziolozijskom smislu kad medij označava komunikacije: auditivni, vizualni, taktilni, olfaktivni te njihov međusobni odnos (intermedijalnost),
2. u fizičkom smislu kad medij znači tvar pomoću koje se izražava neka nova poruka: kamen, boja, ton, jezik,
3. u tehnolozijskom značenju u kojem medij označava sredstvo posredovanja između znakovne proizvodnje i potrošnje i
4. u sociolozijskom, u kojem je medij shvaćen kao institucijsko-organizacijski okvir komunikacije, pa se govori o gospodarstvu, politici, znanosti, odgoju... (Biti, 1997, u: Zgrabljic Rotar, 2005: 3)

Za ovaj rad, važna je četvrta definicija medija, gdje se medij shvaća kao institucijsko-organizacijski okvir komunikacije. U tom kontekstu, bitno je definirati masovne medije.

Janowitz (1968) je masovnu komunikaciju definirao kao

pojam koji obuhvaća institucije (masovne medije, tisak, radio, televizija, film) i tehnike pomoću kojih se specijalizirane skupine (stručnjaci) koriste tehnološkim sredstvima za diseminaciju simboličkih sadržaja širokom i raznorodnom te široko rasprostranjenom auditoriju (Janowitz, 1968, u: Zgrabljic Rotar, 2005: 4).

Prema Zgrabljic Rotar, masovni mediji su „društvene institucije koje nepristrano, trenutačno i javno posreduju informacije velikom, heterogenom i raznovrsnom općinstvu“ (Zgrabljic Rotar, 2005: 4). Dutton i dr. (1998) tvrde da se masovni mediji razlikuju od ostalih vrsta

komunikacije (poput interpersonalne komunikacije koja se odvija na temelju jedan-na-jedan komunikacije) u četiri osnovne karakteristike (Dutton i dr., 1998). Te četiri karakteristike su:

1. udaljenost - komunikacija između onih koji šalju i onih koji primaju poruku je impersonalna, nije trenutačna i jednosmjerna je (od proizvođača/stvaratelja informacije do konzumenata/ publike);
2. tehnologija - masovna komunikacija zahtijeva sredstvo, poput televizora ili tiskanja, koje dopušta porukama da budu poslana i primljena;
3. komodifikacija [„proces pretvaranja nekoga materijalnog predmeta ili osobnog umijeća u robu na tržištu“ (Peračković, 2008: 986)] - zanimljiva karakteristika masovne komunikacije u našem društvu je da sve ima cijenu;
4. razmjernost - karakteristika masovnih medija koja uključuje istovremeno komuniciranje s mnogo ljudi (Dutton i dr., 1998).

Medije dijelimo na tiskane i elektroničke medije. Tiskani mediji su oni otisnuti na papiru, poput novina, stripova, knjiga itd., a elektronički mediji su oni kod kojih je krajnji proizvod dostupan na elektroničkim uređajima (primjerice, radio, televizija). Još jedna podjela medija je podjela na tradicionalne i nove medije. Tradicionalni mediji, poput televizije, knjiga i časopisa, koji uključuju „one-to-many“ vrstu komunikacije, temelje se na jednosmjernom procesu proizvodnje informacija koja se emitira velikom broju konzumenata. Novi masovni mediji, koji uključuju „many-to-many“ vrstu komunikacije, temelje se na dvosmjernoj komunikaciji sa sudionicima koji su u isto vrijeme stvaratelji i konzumenti informacija. Prema Manovichu (2003), novi mediji podrazumijevaju „aktivnosti temeljene na računalu“ (Manovich, 2003 :1). Mučalo i Šop (2008) navode da „umjesto dosadašnjeg masovnog medija, nastaje vrijeme osobnih i participirajućih medija“ (Mučalo i Šop, 2008: 52). Osnovne značajke participirajućih medija su, prema Mučalo i Šopu (2008), sljedeće:

- tehničko -strukturne ili svi-prema-svima (many-to-many) što znači da se svaka osoba može, kad to želi, uključiti na mrežu te slati i primati sadržaje koje želi od bilo koje druge osobe (korisnika)
- psihološko-socijalne, gdje vrijednost i snaga samih sadržaja proizlaze iz aktivnog sudjelovanja milijuna korisnika
- ekonomsko-političke koje se izravno odnose na širenje internetskih društvenih mreža koje, zahvaljujući vlastitoj povezanosti, brže i jeftinije komuniciraju i koordiniraju svoje aktivnosti. (Mučalo i Šop, 2008: 52).

Za ovaj diplomski rad odabrani su članci iz novih medija zato što, u današnje vrijeme, imaju mnogo veći doseg od tradicionalnih medija. Tradicionalni mediji se malo-pomalo gube zahvaljujući razvoju informacijskih tehnologija (Ferenčić, 2013: 42). Ferenčić (2013) također primjećuje da su

Klasični komunikacijski alati doživjeli su preobrazbu, prilagodili se suvremenim medijima i postali interaktivni. [...] Internetske društvene mreže toliko su utjecale na suvremeni način poslovanja da su pokrenule transformaciju, ne samo komunikacijskih, nego i marketinških te poslovnih strategija (Ferenčić, 2013: 42).

8. Kritička analiza diskursa

8.1 Posuđenice

Kada se u talijanskim medijima govori o posuđenicama, najviše se govori o anglicizmima, odnosno, posuđenicama iz engleskog jezika. Uglavnom se zauzima negativan stav prema takvim riječima. Članak naslovljen *Talijanski? Jezik koji izumire* daje jednu od najtmurnijih prognoza, tvrdeći da će engleski do 2050. godine potpuno osvojiti talijanski, a da će se do 2300. godine umjesto talijanskog govoriti isključivo engleski (Minucci, 2017, *L'italiano? Una lingua in via di estinzione*). Opaske o posuđenicama anglofonog podrijetla često su kritički intonirane, kao npr. one autora članka *Invazija anglicizama* koji navodi sljedeće razloge za njihovo uvođenje:

Jer zvuči fora. Jer zvuči manje provincijski. Ali šteti. Onome tko sluša. Anglicizmi su invadirali naš jezik. Koristimo toliko preookeanskih riječi da smo izgubili svijest o tome. [...] Glavni razlog zloupotrebe je taj što ne znamo engleski (čast iznimkama), a moramo se praviti nije tako. (Guadagni, 2013, *Invasione degli anglicismi*)

Ponekad se piše i o konkretnim slučajevima upotrebe posuđenica, ne samo općenito. Tako povjesničar Sergio Romano piše o upotrebi anglicizama na sudu:

Ovaj put nisu krivi političari, već suci Maloljetničkog suda u Rimu, jer su oni prvi koji su upotrijebili englesku sintagmu „stepchild adoption“ kada je jedan lezbijski par odlučio posvojiti dijete, odnosno biološko dijete jedne od partnerica. Pojam koji se može upotrijebiti je zahtjev za posvajanje, bilo da ga predaje heteroseksualni, bilo homoseksualni par. Je li doista bilo potrebno upotrijebiti anglosaksonski pojam? I onda ćemo se žaliti da se talijanski jezik ignorira u Bruxellesu i da ga istiskuju drugi jezici, a mi Talijani smo prvi koji ga ne uzimaju u obzir i koji ga zanemarujemo. (Romano, 2016, *Anglicismi nell'italiano. Come evitare gli eccessi*).

Dio Talijana je poprilično ogorčen na upotrebu anglicizama i općenito tuđica. To je 2015. godine dovelo do pokreta *Dillo in italiano* (Reci to na talijanskom). Pokret traži da ljudi na važnim javnim pozicijama prestanu koristiti posuđenice i apelira na korištenje uzvišenog talijanskog. Peticija se obraća Accademiji della Crusca, jednoj od najprestižnijih jezičnih institucija u Italiji, tražeći od njih da budu glasnogovornici ove ideje.

Ako i vi smatrate da netko tko ne zna kako nešto reći to kaže na engleskom, a često čak ni na dobrom engleskom, savjetujem vam da potpišete peticiju koju je pokrenula Anna Maria Testa na portalu «Internazionale» dostupnu na sljedećim adresama: Change.org i #dilloinitaliano (Gramellini, 2015, *Dillo in italiano*).

Peticija je bila dobro popraćena u talijanskim medijima, jedna od oštrijih reakcija bila je sljedeća:

Ova peticija očekuje potpis svih pravih Talijana. Kako ispravno tvrdi cijenjeni lingvist prof. Tullio De Mauro, zloupotreba engleskog jedna je od posljedica onepismenjivanja prema kojem idu i talijanske škole, fakulteti i društvo. (Franza, 2015, *Salviamo la Lingua Italiana. Cancelliamo i forestierismi. Facciamo partire una crociata in difesa della nostra lingua*).

Mišljenje da nije pravi Talijan tko ne potpiše peticiju izražava prilično isključive ideje o upotrebi jezika. Iz te izjave može se iščitati i povezanost jezika i identiteta. Kako piše Maraschio (2011:12), talijanski jezik, a s njime i nacionalni identitet, javljaju se već u 15. stoljeću, a uska povezanost jezika i identiteta može se primijeniti i na današnju Italiju. Umberto Eco (2011: 14) tvrdi da je jedini znak talijanstva upravo talijanski jezik.

Kada se radi o upotrebi tuđica, jezični stručnjaci i talijanski jezični autoriteti ipak ne idu toliko daleko u tvrdnjama tko jest a tko nije pravi Talijan. Iako za neke od njih pitanje posuđenica jesu i pitanje identiteta, neki imaju umjerenije, a neki snažnije stavove. Neki od talijanskih lingvista koji su se oglasili o temi posuđenica su Luca Serianni, Claudio Marazzini i Vittorio Coletti. Vittorio Coletti je lingvist, leksikograf, profesor povijesti talijanskog jezika na Sveučilištu u Genovi i suradnik Accademije della Crusca. On zauzima nešto blaži stav prema posuđenicama u odnosu na svoje kolege:

Pokušaj Accademije della Crusca (čiji sam ja dio) je zauzdati barem malo talijansku anglomaniju. [...] Usvajanje stranih riječi nije samo po sebi loše. Štoviše, to je životna snaga jezika. Kada usvajanje dobro funkcionira događa se da, kao i kod strane djece koju posvajaju Talijani, strane riječi postanu potpuno talijanskima: tko bi još prepoznao da iza riječi *ciclismo* stoji francuska riječ *cyclisme* ili da iza riječi *pressurizzare* stoji engleski *pressurize*, ili da je iza *zuccheru* arapski *sukkar*? [...] Stvari se mijenjaju kada riječ dođe i ostane u talijanskom jeziku u grafemskom i (barem dijelom) fonetskom obliku izvornog jezika, kao što se dogodilo s riječi *computer* ili *spending review* (takozvane tuđice). (Coletti, 2016, *L'italiano ridotto al silenzio*)

Luca Serianni, lingvist i filolog, profesor na sveučilištu La Sapienza u Rimu te autor jedne od talijanskih gramatika, iskazuje stavove slične Colettijevim:

Prije dvadeset godina sigurno sam bio optimističniji glede pitanja anglicizama: smatrao sam da je posuđenica fiziološki problem i da stope engleskih riječi koje se nisu prilagodile talijanskom - jedine grupe riječi zbog kojih se treba brinuti - nisu toliko visoke. Sada vidim da je takve riječi doista postaju invazivne, pogotovo u odnosu na metaboličke sposobnosti romanskih jezika s kojima se možemo uspoređivati, odnosno, u odnosu na francuski i španjolski. (Carrarini, 2015, *Gli anglicismi minacciano l'italiano? Quattro chiacchiere con Luca Serianni*).

Na pitanje može li predvidjeti prema čemu idemo, prema sve većoj kontaminaciji ili prema višejezičnosti koja je u stanju poštovati različitosti, Serianni odgovara da su

predviđanja uvijek teška i da jezici nisu iznimka. Ima pravo. „Dva su moguća scenarija: ovisno o tome kako će reagirati jezične zajednice, odnosno, društvene zajednice. Teško je odrediti u kojem smjeru će ići te reakcije“ (Carrarini, 2015, *Gli anglicismi minacciano l'italiano? Quattro chiacchiere con Luca Serianni*).

Naspram ova dva umjerena mišljenja, Claudio Marazzini, predsjednik Accademije della Crusca ima poprilično oštre stavove o posuđenicama:

No za predsjednika Accademije della Crusca, mnogo ozbiljnija i opasnija prijetnja našem jeziku je jedna druga, možda paradoksalna: ona da ćemo završiti u nekoj vrsti indijanskog rezervata. „Neki ljudi prakticiraju jednu vrstu profinjenog purizma e s gađenjem odbijaju strane pojmove, i spremni su upotrijebiti argumente koje i ja sam upotrebljavam - objašnjava Marazzini - ali u isto vrijeme se zalažu za potpunu upotrebu engleskog u sektorima u kojima je talijanski već marginaliziran. Ovakav je stav, zapravo, još opasniji od onog sklonog bilo kojoj vrsti posuđenica“ [...] Problem je, dodao je ogorčeno Marazzini, što je „govornici talijanskog doista vole svoj jezik, ali [...] istina je da Talijani, bilo mladi bilo stari, su posljednji na ljestvici kada se radi o sposobnosti razumijevanja teksta“. (Marazzini, 2015, „*Usiamo i termini inglesi perché non amiamo né sappiamo l'italiano*“).

Za Marazzinija, ali ne samo za njega, problem posuđenica je i problem gubitka identiteta.

Čini mi se da su razlozi zbog kojih su Talijani toliko skloni posuđenicama sljedeći - objasnio je Marazzini -: nedostaje kolektivni identitet koji čini državu čvrstom u svijesti građana te nedostaje dobro poznavanje vlastite povijesti i vlastitog

jezika... (Marazzini, 2015, „*Usiamo i termini inglesi perché non amiano né sappiamo l'italiano*“).

Za Lucu Seriannija, posuđenice su pitanje nedostataka kulture:

Brojni anglicizmi koji danas muče mnoge Talijane više je kulturni nego jezični problem. [...] Upravo zato što je to kulturni problem, reakcije prema anglicizmima su različite. Tko se sjeća jezične autarhije iz vremena fašizma, sklon je prihvatiti tuđice bez srama i gotovo veselo, te vidi u tome sretan znak kulturnog internacionalizma. Ali onaj tko smatra da danas anglicizmi postaju prebrojni i, povrh svega, da zauzimaju najprestižnija područja komunikacije (znanost, politiku, ekonomiju, medicinu, reklame...) zabrinut je jer u tome vidi nisku aktivnost naše kulture. (Carrarini, 2015, *Gli anglicismi minacciano l'italiano? Quattro chiacchiere con Luca Serianni*).

U jednom od članaka se čak tvrdi da je talijanski bolji od engleskog, a argumentira se informacijom da 80% engleskog vokabulara vuče korijene u latinskom.

Danas bi mnoge engleske, ali i francuske riječi mogle biti lako prevedene na talijanski. Brand, sponsor, flop, killer, fan, ceo, spread, blogger, escort, meeting, new media, target, twittare, work in progress, outlet,... i popis se nastavlja. Godinama se savjetovalo učenje engleskog jer je to važno, a sada se nalazimo u situaciji da je talijanski jezik „kontaminiran“ anglosaksonskim. Istraživanje Federlingue je jasno: upotreba anglosaksonskih riječi je povećana za 773% u posljednjih osam godina. [...] Komunikacijska sredstva su odgovorna za miješanje jezika i za ulaz anglicizama u talijanski jezik. [...] Povijest nas uči da su kolonizirani narodi oponašali jezik kolonizatora; u Rimskom carstvu, provincijalcima je bila privilegija govoriti latinski, kao i u Grčkoj, gdje su Rimljani uveli superiornost latinskog jezika. Sada smo mi objekt - nemojte me tjerati da kažem tko - govorimo engleski iako imamo Jezik - talijanski - jasno superiorniji engleskom, bilo iz sintaktičkog bilo iz fonetskog kuta gledanja, a pogotovo što se tiče bogatstva vokabulara; dovoljno je sjetiti se da je 80% engleskog vokabulara latinskog korijena. (Franza, 2015, *Salviamo la Lingua Italiana. Cancelliamo i forestierismi. Facciamo partire una crociata in difesa della nostra lingua*).

U posljednjem citiranom članku, talijanski jezik se naziva Jezikom, s velikim j, i u nastavku ga se naziva superiornijim. Mnogi znanstvenici smatraju da su ideje o superiornosti jednog

jezika nad drugim, a time i naroda, izrazito nacionalističke (Goujon, 1999; Blommaert i Verschueren, 1992; Kroskirty, 2004). Raffaele Simone, poznati talijanski lingvist, upitao je „zašto talijanski jezik apsorbira više stranih riječi od ostalih važnih europskih jezika“ (Simone, 2015, *L'insostenibile fascino delle parole straniere*). Pitanje koje se postavlja ovdje je koji su to važni, a koji nevažni europski jezici? Impliciranjem da su talijanski i još neki jezici važni, a ostali nevažni, također se izražavaju nacionalističke ideje. Ovi članci su vrlo izravni u takvim idejama, dok su drugi suptilniji. Čitajući članke o anglicizmima, primjećuje se upotreba ratnih metafora, pa čitatelj ima dojam da su posuđenice nešto protiv čega se treba boriti, protiv čega treba voditi rat. Samo neki od primjera su:

1. „Jesmo li doista uvjereni da 'vojska engleskih riječi donosi oslobođenje?’“ (Testa, 2016, *L'italiano e gli anglicismi: la Treccani fa il punto*)
2. „Sada vidim da je takve riječi doista postaju invazivne“ (Carrarini, 2015, *Gli anglicismi minacciano l'italiano? Quattro chiacchiere con Luca Serianni*).
3. „Anglicizmi su invadirali naš jezik“ (Guadagni, 2013, *Invasione degli anglicismi*)
4. „Bitka koju Državni institut za očuvanje i učenje talijanskog jezika vodi godinama s pretjeranom upotrebom anglofonih pojmova sve je oštrija...“ (*Accademia della Crusca, stop agli anglicismi inutili*, 2015)
5. „...pomišljalo se na proširivanje bojnog polja na drugu temu, o drukčijoj deformaciji jezika...“ (Gramellini, 2015, *Dillo in italiano*).
6. „Pokrenimo križarski rat za obranu našeg jezika“ (Franza, 2015, *Salviamo la Lingua Italiana. Cancelliamo i forestierismi. Facciamo partire una crociata in difesa della nostra lingua*).

Još jedna od polemika koje se vode kada su u pitanju posuđenice je zašto talijanski jezik preuzima više stranih riječi od ostalih romanskih jezika.

Bitka koju Državni institut za očuvanje i učenje talijanskog jezika vodi godinama s pretjeranom upotrebom anglofonih pojmova sve je oštrija te konvencija u sjedištu Accademije postaje prilika za razmišljanje o širenju posuđenica u romanskim zemljama.

Prema Marazziniju, susret služi boljem razumijevanju načina na koji su različiti romanski jezici imali različite reakcije na, na primjer, „computer“, koji u

Fancuskoj postaje „ordonateur“, dok „mouse“ u Španjolskoj postaje „raton“
(*Accademia della Crusca, stop agli anglicismi inutili*, 2015).

U talijanskim medijima često se može susresti uspoređivanje talijanskog s ostalim neolatinskim jezicima. Potreba uspoređivanja talijanskog upravo s ostalim romanskim, a ne nekim drugim jezicima, proizlazi iz kompleksnosti pitanja identiteta i osjećaja pripadnosti ne samo talijanskom jeziku, nego romanskim jezicima općenito. Ovakve pojavnosti Le Nevez (2006) sažima na sljedeći način:

Jasno, jezici igraju snažnu afektivnu ulogu u životima ljudi i izraz su njihovog identiteta, kako individualnog tako i kolektivnog. Stoga smatram da je odnos „pripadnosti“ kompleksan i promjenjiv, a pojava jezika zamršeno je povezana s širim pitanjima politike i identiteta. (Le Nevez, 2006: 2).

8.2 Pravilna upotreba jezika

Pravilna upotreba jezika jedna je od glavnih jezičnih tema u talijanskim medijima. Mnogo članaka daje savjete za pravilno i točno usmeno i pismeno izražavanje. Neki od primjera su:

Cilj je podučavanje točnog jezika za svaku situaciju. ... kada i kako koristiti konjunktiv i kondicional, kako naglašavati riječi za koje nikad nismo sigurni kako se izgovaraju, kako upotrebljavati veznike, kako izbjeći zamke ortografije i kako izbjeći načine izražavanja koje nam serviraju pogrešni modeli (Mazzocchi, 2016, *'Senza neanche un errore': come evitare strafalcioni e parlare sempre un italiano corretto*).

Od gramatike se ne umire: kako preživjeti virus pogrešne interpunkcije i istrebljivanja glagola - priručnik vam nudi točna pravila... Rezultat je kratka zbirka savjeta poboljšanje govora... (Mazzocchi, 2016, „*Di grammatica non si muore*“, *un manuale per evitare svarioni*).

Kakav je vaš talijanski? Riješite ovaj test s najčešćim zamkama (De Gregorio, 2017, *Lo telefono tra un pò*», «*fà*», «*qual'è*»: *scopri se fai gli errori più comuni in italiano*).

Nekoliko savjeta za naš izmaltretirani jezik. (Vaglio, 2017, *'Se potrei' e altri orrori: come si usano i verbi*)

Govori tiho, svi naglasci su na svom mjestu, otvoreni i zatvoreni vokali su kako se i priliči... (Massone, 2016, *L'uomo che protegge la lingua italiana*)

Tekst je postao fragmentiran, govorni, kombinira ga se sa slikama i zvukovima; [...] pisanje je desakralizirano: ne obraćamo pozornost na gramatička i sintaktička pravila, čak i ako ih dobro poznajemo, samo da što prije dodemo do primatelja poruke; pišemo u svakom trenutku, na svakom mjestu i u svakoj prilici... (*Evoluzione o involuzione della lingua italiana?* , 2016)

Ako se govori o tome što je u jeziku pravilno, a što nepravilno, tada treba objasniti pojam preskriptivne gramatike i preskripcije. Preskriptivna gramatika propisuje jezična pravila, (za razliku od deskriptivne, koja ih opisuje. Preskripcija je

tehnički postupak normiranja određenoga idioma pri čemu se [...] radi o više-manje proizvoljnom odabiru određenog idioma [...] i pojedinih jezičnih elemenata za nadregionalni jezik koji će služiti za komunikaciju na širem području ili u (nekim) službenim okvirima (Kapović i dr., 2016: 47).

Prema Mochonasu i Spitzmülleru (2010) „...preskriptivizam je najproduktivnije konceptualiziran kao zbroj specifičnih metalingvističkih govornih činova (ili metagovornih činova), odnosno, govornih činova s korektivnom funkcijom. (...) Te govorne činove zovemo korektivne upute ...“ (Moschonas i Spitzmüller, 2010: 23). Kada se u talijanskim medijima govori o pravilnoj i nepravilnoj upotrebi jezika, misli se na pravilnu i nepravilnu upotrebu u odnosu na preskriptivnu gramatiku standardnog talijanskog jezika.

Gore navedeni članak *Kakav je vaš talijanski? Riješite ovaj test s najčešćim zamkama* (De Gregorio, 2017, *Lo telefono tra un pò», «fà», «qual'è»: scopri se fai gli errori più comuni in italiano*) namijenjen je izvornim govornicima talijanskog jezika, a ne ljudima kojima je talijanski drugi ili treći jezik. Takav naslov implicira da ni sami Talijani nisu sigurni kako se govori talijanski. Prema Kapoviću i dr., „među govornicima se na taj način stvara i održava kolektivna neuroza na platformi 'svi krivo govore, nitko ne zna svoj jezik, čak i obrazovani griješe“ (Kapović i dr., 2016: 45). Starčević (2016), oslanjajući se na Haugena, navodi kako ovo dovodi do stanja shizoglosije, odnosno, kako

Normalizirana ideologija standardnoga jezika kao 'neutralnog', 'neobilježenog' i 'obaveznog' dijalekta, razbuktali preskriptivizam i posljedična marginalizacija nestandardnih varijeteta pogoduju razvoju a) jezične samomržnje njihovih govornika (Giles i Niedzielski 1999: 87) i b) govorničke nesigurnosti oko jezičnih odabira uz nesrazmjernu fokusiranost na jezičnu formu u odnosu na sadržaj, jednom riječju shizoglosije (Haugen 1962:148) (u: Starčević, 2016: 73-4).

Prema Kapoviću i dr. (2016), takav je pristup izrazito štetan jer, među ostalim, „stvara kod govornika iskrivljenu sliku o prirodi jezika i ustoličuje opreku *standardno/nestandardno* kao binarni izbor umjesto da predstavi jezik kao kontinuum izbora, a nije slučajno da se i sama ta opreka zapravo prevodi u *pravilno/nepravilno* u apsolutnom smislu“ (Kapović i dr., 2016: 45). Milroy (2001) tvrdi da

... opća javnost, uključujući one koji odlučuju o točnosti, često su spremni priznati da i oni sami griješe i da nemaju kompetencije u znanju vlastitog jezika. Traže savjet povlaštenih autoriteta. Ovaj zadnji komentar bit je onoga što je ključno za shvaćanje učinaka ideologije standarda... (Milroy, 2001: 536-7)

Nadalje, što se tiče pravilne/nepravilne upotrebe jezika, u talijanskim medijima se dosta govori i o pitanju konjunktiva. Maria Luisa Altieri Biagi (2002) objašnjava nove tendencije u talijanskom jeziku po pitanju ovog glagolskog načina:

Što se tiče ovog glagolskog načina, smatram da je važno objasniti povijesne razloge njegove trenutačne krize (ako tako možemo nazvati popuštanje normi koje, u određenim jezičnim registrima, dopuštaju zamjenu konjunktiva indikativom); no budući da je konjunktiv itekako živ u pisanom jeziku i karakteristika je srednjeg i visokog govornog registra u neformalnim situacijama, potrebno ga je osposobiti djecu u školama za njegovu upotrebu u komunikacijskim situacijama koje zahtijevaju njegovo korištenje ili koje ga savjetuju kao učinkoviti pragmatizam (Altieri Biagi, 2002)

U medijima se mogu pročitati mnoge kritike vezane uz smanjenu upotrebu konjunktiva, poput sljedećih:

...mladi Luigi di Maio iz Pokreta pet zvijezda [...] Preskočen konjunktiv. Umjesto spiino, spiano. A da ne govorimo o interpunkciji. Ali zna se da je interpunkcija izašla iz mode, a Twitter je otok brzopletog i približnog. [...] Ipak, Di Maio primjećuje da u sljedećoj rečenici nije potreban indikativ već konjunktiv... I stavio je konjunktiv, ali pogrešni. Umjesto vengano spiate, venissero spiate. [...] No nije to ništa novo: upravo Accademia della Crusca je, prije nekoliko dana, najavila pad konjunktiva, koji je na rubu izumiranja. Lovokradicu smo pronašli (Feltri, 2017, *Per la Crusca il congiuntivo è morto. Il killer è Di Maio*).

Konjunktiv je način koji je u modernom talijanskom promjenjive sreće. Poput nekih postarijih gospođa lošeg zdravlja, čini se da će svako malo izdahnuti, no zatim dođe k sebi i nastavi živjeti blaženo. [...] To je učen način koji se ne shvaća ozbiljno, ostavlja otvorene pukotine, prihvaća mogućnost da su drugi u pravu a mi u krivu. Zbog toga, u modernom svijetu, sačinjenom od pjeskovitih sigurnosti, konjunktiv nema lak život. (Vaglio, 2017, „*Vadi pure*“, anzi no „*facci lei*“: *basta fantozzismi, diamo una mano al congiuntivo*).

Prema gramatici talijanskog standarda, korištenje konjunktiva propisano je u određenim situacijama. Međutim, u govornom jeziku, konjunktiv se sve češće zamjenjuje indikativom. Bilo da se radi o smanjenoj upotrebi konjunktiva ili o prihvaćanju i korištenju stranih riječi, jezične promjene su stalne i karakteristika su svih živih jezika. Prema predviđanjima jezičnih stručnjaka, s vremenom će konjunktiv potpuno nestati iz talijanskog jezika (Sabatini, 1985., Dardano i Frenguelli, 2008., Santulli, 2009., Dardano i Dardano, 2008), kao što je na putu od latinskog do talijanskog izgubljen, primjerice, srednji rod imenica ili padeži. Trenutačno je konjunktiv u talijanskom jeziku, kako navodi Altieri Biagi, način koji se koristi u srednjem i visokom registru. Prema tome, može se zaključiti da u slučaju talijanskog jezika, standardna

varijanta jezika odgovara prestižnoj varijanti, što potvrđuje Milroyjeve (2001.) i Berrutove (1987.) tvrdnje iz trećeg poglavlja.

Što se tiče jezičnih promjena kroz povijest, Kapović i dr. (2016) pišu o dokumentu *Appendix Probi* iz trećeg stoljeća, u kojem

izvjesni (vjerojatno rimski) učitelj Prob navodi popis 227 „nepravilnih“ oblika, čestih „grešaka“ u latinskome (Migliorini, 2004: 15). „Greške“ su propisane u formi ne X nego Y, na primjer *calida non calda, oculus non oclus*. Danas znamo da se zapravo radi o oblicima koji pokazuju da su u to doba već nastupile jezične promjene koje su kasnije dovele do nastanka modernih i danas vrlo prestižnih romanskih jezika (Kapović i dr., 2016: 50).

Također, upravo na primjeru talijanskog jezika, Kapović i dr. (2016) objašnjavaju jezične promjene:

Jezične promjene koje su se i u vrijeme učitelja Proba smatrale kvarenjem i propadanjem jezika rezultirale su postepenim nastankom toskanskog dijalekta, koji je postao osnovicom standardnog talijanskog. „Greške“ su odjednom pretvorene u iznimno prestižan kod, za što je velikim dijelom zaslužan čuveni književni tercet iz 14. stoljeća - Dante, Boccaccio i Petrarca (Kapović i dr., 2016: 51).

Stoga, jezik je živa materija koja se stalno mijenja, prilagođava, neke riječi se dodaju, neke se prestaju koristiti. Moguće je da se to dogodi i pod utjecajem drugih jezika. Primjerice, u latinskom jeziku su je postojalo šest padeža, kao i srednji rod imenica. U današnjem talijanskom, koji je nastao izravno od latinskog, te gramatičke kategorije ne postoje. To je posljedica višestoljetnih jezičnih promjena i nitko radi toga ne misli da je talijanski jezik za neuke. Vjerojatno će se isto dogoditi i s konjunktivom, a zaključak je da se takve promjene ne mogu na silu zaustaviti.

8.3 Dijalekti

U talijanskim medijima mogu se naći vrlo različiti stavovi o upotrebi dijalekata. S jedne strane, objavljuju se članci koji tvrde da su dijalekti kulturno blago i da ih treba zaštititi te da njihova upotreba nikako nije znak neškolovanosti niti zaostalosti. S druge strane, pišu se tekstovi koji govore o dijalektima kao o negativnoj pojavi, iščitava se netrpeljivost prema određenim dijalektima i općenito neodobravajući stav prema svim varijantama koje nisu standardni jezik. Tullio De Mauro³, kada govori o jezičnim tendencijama prije 50 godina, kritizira činjenicu da se

tih godina potpomagao pad dijalekata i, istodobno, trijumf narodnog unitarističkog talijanskog koji je trebao donijeti, prema predviđanjima lingvista, povišenje jezičnih kompetencija usporedno s ekonomskim, kulturnim i građanskim napretkom. (De Mauro, 2011, *Se sette italiani su dieci non capiscono la lingua*).

Lingvist Massimo Cerruti tvrdi da se promijenio stav zajednice prema dijalektima te da ih se više ne gleda kao „jezični varijetet nižih slojeva društva ili simbol neznanja“ (Cerruti, 2009). Suvremene tendencije vide znanje i upotrebu dijalekta kao „dodatnu komunikacijsku kompetenciju u individualnom repertoaru, uz talijanski... Svakako obogaćenje, a ne prepreka“ (Cerruti, 2009). Na tragu Ceruttijevih razmišljanja je i službeni stav Accademije della Crusca, na čijoj službenoj stranici stoji da je bilo koji dijalekt mogao postati nacionalni jezik jer svaki dijalekt ima „sve kvalitete jezika kao društvenog i intelektualnog instrumenta...“ (Vitale, 2011) te da „niti jedan dijalekt nema posebne lingvističke potencijale da bi upravo on bio idealan za odabir standarda“ (Vitale, 2011).

U sklopu projekta psihologa Tima Lomasa naslovljenog *The Positive Lexicography Project*, koji sakuplja pojmove koji označavaju različita pozitivna raspoloženja ili iskustva na različitim jezicima, talijanske novine *Corriere della Sera* sudjelovale su člankom s takvim riječima na talijanskim dijalektima: „Pokušali smo proširiti eksperiment bogatstvom talijanskih dijalekata tražeći neočekivane riječi koje izražavaju osjećaj sreće, ili iskustva poput zadivljenosti, zadovoljstva, zabave, želje“ (Bozzi i Manzoni, 2017, *Le parole della felicità in dialetto sul nuovo numero de «la Lettura» #felicitàsidice: le vostre scelte*). Ovo je također jedan od primjera pozitivnog stava prema dijalektima, no problematično je to što se u ovom članku sardski i furlanski navode kao dijalekti, a ne kao jezici, no o tome će se više govoriti u sljedećem poglavlju.

³ Tullio de Mauro (1932-2017) bio je cijenjeni talijanski lingvist i sveučilišni profesor.

Više se ne smatra da je standard rezerviran isključivo za visokoobrazovane, pa tako jedan od članaka izvještava da je „u padu isključiva upotreba dijalekata kod kuće i u porastu je upotreba talijanskog, neovisno o društvenom statusu obitelji“ (Rubino, 2014, *Istat: cala l'uso del dialetto in casa, soprattutto tra le donne*). Također se piše i o različitosti pojedinih dijalekata naspram standardnog talijanskog:

Talijanski dijalekti, zna se, bogati su i složeni poput pravih jezika. Možda ponekad i presloženi: može se dogoditi - kako je objavio današnji *Il Messaggero* - da se saslušanje Suda u Anconi ponovi nakon što je osoba zadužena za zapisnik (...)pred dijalektom preteškim da bi ga razumio - točnije, napuljskim dijalektom - zatražila intervenciju prevoditelja (*Ancona: il dialetto è troppo stretto, udienza rinviata*, 2014).

Još neki od primjera naklonjenosti dijalektima vide se u sljedećim člancima:

Preko polovice, 53,1% ljudi između 18 i 74 godine (23 351 000 000 osoba) uglavnom govori talijanski u obitelji. Većinska upotreba dijalekata u obitelji tiče se samo 9% populacije između 18 i 74 godine (3 976 000 000 osoba). (...)1964. Pier Paolo Pasolini piše «Među svim tragedijama kojima smo svjedočili zadnjih godina (...) dogodila se i tragedija gubitka dijalekata, ako jedan od najboljih trenutaka gubitka stvarnosti (*Istat: cala l'uso del dialetto in casa (e anche la seconda lingua arranca)*, 2014).

U istom članku, Tullio de Mauro izjavljuje:

Ne radi se samo o banalnoj talijanizaciji, o riječima preuzetima iz talijanskog, iako je postepeno približavanje dijalekata jeziku neizbježan fenomen. Zanimljiva je činjenica da oni koji uglavnom govore dijalektom (...) stalno izmišljaju nove riječi i prilagođavaju stare. Učeni građanski staleži u Rimu i Milanu misle da su dijalekti mrtvi, da se više ne govore. No to je najobičnija glupost. (*Istat: cala l'uso del dialetto in casa (e anche la seconda lingua arranca)*, 2014).

Jedna činjenica odražava sliku zemlje s dva lica: talijanski je postao svačiji jezik, a da nije uzrokovao smrt dijalekata. 90% ljudi govori zajedničkim jezikom (još 1974. taj postotak je bio samo 25%), a polovica, 44,1%, izmjenjuje često talijanski i dijalekt. A to, naglašava De Mauro, uopće nije negativno (Erbani, 2014, *Tullio De Mauro: „Gli italiani parlano (anche) in dialetto“*).

Međutim, neki mediji prenose i negativne stavove o korištenju dijalekata. Jedan dio lingvista, poput citiranog Tullija de Maura, zalažu se za to da se dijalekti ne smatraju manje vrijednima od standardnog jezika. No, druga struja lingvista ne slaže se s De Maurom i njegovim istomišljenicima. Primjerice, Marta Maddalon smatra da Italiji i Talijanima nedostaje snažna identifikacija s nacionalnim jezikom, kao što je osjećaju Francuzi (Maddalon, 2013: 659) te kritizira zahtjeve neimenovane političke stranke da se dijalekt upotrebljava i u institucionalnom okruženju i da se potakne podučavanje dijalekta u školi (Maddalon, 2013: 661). Maddalon smatra ideološkim nametanjem zahtjev da se dijalekt uvede kao predmet u školi, zahtjev da se dijalekt vrednuje, pa makar i na razini usmene afirmacije, smatra „neuvjerljivim, povijesno i jezično neutemeljenim“ (Maddalon, 2013: 661). Tvrdi da je „ovakva vrsta ideologizacije zapravo dio prekrajanja povijesti, kulture i tradicije radi uporabe i konzumiranja independističkih i štetnih političkih komponenti poput Lige⁴“ (Maddalon, 2013: 661). S Maddalon se slaže i Riccardo Regis, koji tvrdi da „dijalekt posjeduje relacijsku dimenziju; postoji u podređenom odnosu prema standardnom jeziku, kojem su dodijeljene visoke, formalne funkcije“ (Regis, 2013: 152). U svjetlu potonjih stavova o dijalektima, u talijanskim se medijima mogu pročitati i izjave poput sljedećih:

Zloupotreba rimskog dijalekta koja nam se nameće svakodnevno na televiziji, često je na televizijskim programima javnog servisa. U filmovima, ako i na zabavnim programima i u novinarstvu, čini se da je postalo neizbježno razmetati se isprekidanim naglaskom besmrtnog Trilussinog⁵ jezika (...) često nerazumljivog izvan kruga sedam brežuljaka (Gramellini, 2015, *Dillo in italiano*).

Dijalekte u mnogim talijanskim regijama više nitko ne govori, istina. Nostalgičara i štovatelja dijalektalne tradicije u našoj zemlji ne nedostaje, sudeći po količini mrežnih stranica posvećenih kalabrijskom, đenoveškom, ali i sardinijskom i furlanskom. (...) Čini se da je govorenje na dijalektu gotovo pa u modi, i ono što je prije bila prijetnja sada se javlja kao fenomen običaja, privrženosti vlastitim korijenima koje treba s ponosom pokazati. Dokaz su tečajevi koje organizira Milanski Filološki Centar koji je, uz engleski, francuski i njemački, uveo vrlo pohadane tečajeve milanske gramatike i književnosti... (Begnini, 2010, *I dialetti italiani sopravvivono online*).

⁴ Lega Nord (La Lega Nord per l'Indipendenza della Padania) talijanska je politička stranka aktivna od 1989. godine koja želi odcjepljenje sjevernog dijela Italije (tzv. Padanije) od ostatka države.

⁵ Trilussa - pseudonim rimskog pisca Carla Alberta Camilla Mariana Salustrija, aktivnog krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća. Posebno je poznat po svojim djelima na rimskom dijalektu.

Već je rečeno da je standardni talijanski jezik nastao na osnovi toskanskog dijalekta. Toskanski dijalekt i danas mnogim Talijanima predstavlja temelj talijanske književnosti i standardnog jezika. To opet dovodi do pojma ideologije standarda. Prema člancima koji se mogu pročitati u talijanskim medijima, zaključuje se da se u Italiji toskanski dijalekt izjednačava sa standardnim jezikom:

Odnos talijanskog jezika i dijalekta u Toskani, domovini našeg nacionalnog jezika (...) složeniji je nego u drugim regijama. „U Firenci i Toskani - objašnjava Nicoletta Maraschio, redovna profesorica povijesti jezika (...) - razlika između jezika i dijalekta je vrlo nesigurna, u smislu da je kontinuitet između talijanskog i govornog jezika značajnija nego u drugim dijelovima zemlje“. (...) Još od vremena Vasca Pratolinija, nije se pravila razlika između dijalekta i jezika jer se govorilo: „Ionako je to talijanski“. Firentinci i Toskanci nisu opažali razliku između dijalektalnih fenomena i talijanskog (Messina, 2009, *Dialetto toscano e lingua italiana. Un matrimonio che sfida il tempo*).

Toso (2004) potvrđuje da nisu svi talijanski dijalekti jednaki, odnosno, da nemaju jednak prestiž:

nisu svi regionalni talijanski varijeteti - bez obzira na veću ili manju tipološku razliku u odnosu na standard - na istoj razini i nemaju jednak prestiž; isto tako, nije ništa manje važna činjenica da nisu svi talijanski dijalektalni varijeteti tijekom povijesti ušli u igru „konstruiranja“ dugoročnog kulturnog identiteta koji je davao privid pripadnosti... (Toso, 2004: 29).

2016. godine objavljen je zanimljiv članak koji donosi izjave djece o dijalektima. Na pitanje što je jezik, a što dijalekt, djeca su odgovorila:

1. „Talijanski se uglavnom koristi u Milanu, a dijalekt u Napulju“.
 2. „U prošlosti, talijanski su učili bogati, a siromašni su govorili dijalektom. Danas čak i siromašni govore talijanski“.
 3. „Dijalekt je jezik prošlosti koji se govorio u obitelji. Talijanski je jezik sadašnjosti koji se govori u društvu“.
 4. „Dijalekt su riječi koje se loše izgovaraju jer na Siciliji se talijanski jako malo izgovara“.
- (Farinaccio, 2016, *Cinque pregiudizi sul dialetto, raccontati dai bambini*).

Čak i danas, djeca (a i njihovi roditelji) povezuju dijalekt s nekim slojevima društva, s jugom Italije (siromašnijim od sjevera) i s lošim izražavanjem. Unatoč današnjim tendencijama da se dijalekt vrednuje jednako kao i standardni jezik, iz ovih izjava vidimo da je potrebno još mnogo truda da se taj cilj dostigne.

8.4 Jezične manjine

Kao i kod dijalekata, kada se u talijanskim medijima govori o manjinskim jezicima, mogu se naći dva različita stajališta. Jedno im je naklonjeno i hvali različite inicijative za očuvanje manjinskih jezika, dok drugo shvaćanje ove teme se uglavnom svodi na mišljenje da je standardni jezik jedini, i da znanje i učenje drugih jezika uzrokuje opadanje kompetencija u standardnom. Primjeri pozitivnog stava prema manjinskim jezicima su:

U očuvanju života nekog govora ili stabla nema zapravo velike razlike: treba ih poštovati i uzgajati. (...) održala se, u organizaciji Provincie di Torino u sklopu proslave 150 godina od ujedinjenja Italije, Giornata di Omaggio alle Minoranze Linguistiche Storiche (Dan počasti povijesnim jezičnim manjinama). Prilika za proučavanje i proslavu koja je ugostila predstavnike dvanaest manjina priznatih zakonom 482 iz 1999. (...), „Ne trebamo ih na silu održavati na životu niti ih izbrisati, nego osigurati sredstva da mogu preživjeti, poput jezičnih radionica... Potrebno je održati dostojanstvo manjinskim jezicima jer su oni povezani s teritorijem, i posljedično, s državom” (Beretta, 2011, *L’Unità frutto di molti idiomi*).

„Suns Europe” glavni je europski festival umjetnosti na manjinskim jezicima, koji je, nakon uspjeha prvog izdanja, održanog prošli mese u Udinama, postavio kao cilj promoviranje umjetničkih proizvoda (...) pokazujući kako je jezična raznolikost Europe, osim što je ona kulturno bogatstvo, temeljno pravo kao i neprocjenjivi izvor kreativnosti (*Un palcoscenico per le lingue minoritarie*, 2016).

Već je spomenuto da je Italija ratificirala Europsku povelju o regionalnim jezicima i jezicima manjina tek 2015. godine. Te iste godine, mogli su se u talijanskim medijima pročitati članci poput sljedećeg, koji požuruju i očekuju ratifikaciju:

Dvadeset godina nakon usvajanja Europske povelje o regionalnim jezicima i jezicima manjina Italija ju još uvijek nije ratificirala. Poziva se talijanska Vlada da što prije intervenira u ovoj situaciji. (...) Doista, u trenutku u kojem se u svugdje organiziraju događanja i konvencije koje slave ovaj događaj, Europa se pita kako to da Italija još uvijek nije ratificirala međunarodnu povelju koja je stupila na snagu u 25 europskih država (*L’Ue richiama l’Italia: non ha ancora firmato la Carta di tutela*, 2013).

Ipak, može se naići i na članke koji se u negativnom tonu izražavaju o manjinskim jezicima.

NEMOJTE ih zvati dijalektima: furlanski, sardski, okcitanski i ostalih devet idioma koji se govore na talijanskom teritoriju su ustvari „manjinski jezici”, s *ad hoc* zaštitama i planovima razvoja predviđenima posebnim državnim zakonom (482 iz 1999.). I tako, 150 godina nakon ujedinjenja Italije, - i 12 godina nakon stupanja na snagu višejezične normativa – dok se za vrijeme obaveznog školovanja službeni „standardni” jezik ne prolazi baš dobro (...) cvatu inicijative posvećene oporavku i širenju „drugih” jezičnih kultura: u ovu široku panoramu uključuju se i projekti razvoja mnogih dijalekata koji sačinjavaju nacionalnu jezičnu baštinu (Massimo, 2011, *Unità d'Italia, dialetti alla riscossa e minoranze linguistiche in cattedra*).

Nekoliko stvari treba primijetiti u gore citiranom tekstu. Prva je upotreba navodnih znakova - autor članka stavlja manjinske jezike pod navodnike kao da takvo što uopće ne postoji i da ne priznaje takav službeni status sardinijskog, furlanskog, ladinskog i drugih. Zatim stavlja pod navodnike „druge“ jezične kulture, kao da na teritoriju Italije ne mogu postojati druge jezične kulture, one koje nisu isključivo talijanske. Impliciranje uzročno-posljedične veze između navodnog opadanja kompetencija u standardnom talijanskom i inicijativa za očuvanje manjinskih jezika i dijalekata stvara kod govornika, kako su to formulirali Kapović i dr. (2016) „iskrivljenu sliku o prirodi jezika i ustoličuje opreku standardno/nestandardno kao binarni izbor umjesto da predstavi jezik kao kontinuum izbora...” (Kapović i dr., 2016: 45). Potrebno je obratiti pozornost ironičan ton članka. Iako autor kaže da se navedeni idiomi nazivaju jezicima a ne dijalektima, u istoj rečenici zakon koji ih štiti naziva *ad hoc* zakonom. Zanimljivo je da je autor članka od svih dvanaest zaštićenih manjinskih jezika imenom spomenuo sardski i furlanski. Upravo ta dva jezika se u talijanskim medijima često zamjenjuju s dijalektima, iako su službeno priznati kao zasebni jezici prije osamnaest godina. Prema Blommaertu (1998), postoje dvije glavne pretpostavke zašto se odbija višejezičnost. Prva se može nazvati

pretpostavkom o integraciji - odnosno, pretpostavka da je višejezičnost prepreka za društvenu i nacionalnu integraciju u povezanu nacionalnu državu. Bamgbose je sažima kao „pretpostavku... da nacija također uključuje jezično jedinstvo (1994: 35). Druga pretpostavka se može nazvati pretpostavka o učinkovitosti - odnosno, pretpostavka da višejezičnost spriječava učinkovitost vlade, kao i gospodarski rast i razvoj“ (Blommaert, 1998: 206).

Odbijanje višejezičnosti može se primijetiti u člancima koji zabunom navode sardski i furlanski kao dijalekte:

Dijalekte u mnogim talijanskim regijama više nitko ne govori, istina. Nostalgičara i štovatelja dijalektalne tradicije u našoj zemlji ne nedostaje, sudeći po količini mrežnih stranica posvećenih kalabrijskom, denoveškom, sardinijskom i furlanskom (Begnini, 2010, *I dialetti italiani sopravvivono online*).

Članak citiran u prethodnom poglavlju koji govori o riječima koje izražavaju sreću i pozitivnost na različitim dijalektima naveo je i jednu riječ na furlanskom te ga je izričito nazvao dijalektom umjesto jezikom. Na ovu omašku furlanska zajednica nije reagirala, za razliku od slučaja koji se dogodio 2015. godine. Tada je Ferrero odlučio staviti 135 dijalektalnih izraza na etikete Nutelle. Također su stavljeni neki sardski i furlanski izrazi na naljepnice. Implikacija da su navedeni idiomi dijalekti, a ne jezici, razljutili su sardinijsku i furlansku zajednicu. U slučaju Sardinije, o tome se nije moglo mnogo pročitati u nacionalnim medijima nego samo na lokalnim portalima sardinijske zajednice. Tako sardski portal Sardinia Post piše: „... nitko na Sardiniji nije osjetio potrebu odgovoriti niti objasniti da sardski nije dijalekt“ (Demuru, *Le “dialettichette” della Nutella non fanno discutere i sardi*, 2015.). Furlanska zajednica bila je mnogo glasnija u izražavanju svog nezadovoljstva ovim slučajem, pa se tko moglo pročitati u nacionalnim novinama Il Giornale: „Dialettichette je inicijativa kojom su svi nezadovoljni. Od Udina („furlanski je jezik“) do Trsta („samo jedan od šest izraza je naš“). Furlanski je jezik, a ne dijalekt“. (Neve, *Il Friuli contro la Nutella. Polemica per „Dialettichette“*, 2015.).

Accademia della Crusca priznaje sardski i furlanski kao zasebne jezike, a ne kao dijalekte talijanskog jezika. Međutim, njihov stav se temelji na zakonu iz 1999. godine. To se najbolje vidi u raspravi koja se pavela oko lombardskog dijalekta. Naime, govornici lombardskog žele da se njihov idiom proglašuje jezikom, a Crusca se tome protivi. U članku koji je Accademia della Crusca objavila na svom portalu kao komentar lombardskog idioma, navedeno je kako

u skladu sa člankom 6 Ustava i u skladu s općim principima koje su ustanovila europska i međunarodna tijela, Republika štiti jezike i kulture albanskog, katalonskog, germanskih, grčkog, slovenskog i hrvatskog jezika te narode koji govore francuski, franko-provansalski, furlanski, ladinski, okcitanski i sardski. Možda će se stvari u budućnosti promijeniti, no trenutno su to jedini manjinski jezici koje talijanska država štiti (D'Achille, 2016, *La „salvaguardia della lingua lombarda“ in una legge regionale*).

Može se zaključiti da je i Crusca načelno protiv jezičnih manjina te ih priznaje samo zato što ih država štiti zakonom. S druge strane, vrlo čitani Beppe Severgnini, talijanski novinar i pisac koji se bavi jezičnim pitanjima, zastupa stav da su sardski i furlanski jezici, a ne dijalekti.

... očito je da je sardski, kojeg lingvisti definiraju odvojenim neolatinskim jezikom, različit od talijanskog: na isti način na koji je katalonski različit od španjolskog (čak i više) ili kako je francuski različit od portugalskog Severgnini, 2011, *Lingue: le differenze tra il sardo e l'italiano*).

9. Zaključak

Na temelju korpusa, zaključeno je da se u talijanskim medijima nacionalnog dosegaja daje prostor jezičnim pitanjima prvenstveno u kulturnim rubrikama. Što se tiče dijalekata, ponuđene jezične ideologije su različite. Službeni stav jedne od najvažnijih jezičnih institucija, Accademije della Crusca, jest da su dijalekti jezično bogatstvo. Priznaje se kako je odabir dijalekta na temelju kojeg se stvorio standardni jezik arbitraran s izjavom da svaki talijanski dijalekt ima sve potrebne lingvističke potencijale da bi postao standard. Lingvisti i jezični autoriteti kojima se daje prostor u talijanskom masovnim medijima izražavaju mišljenja slična onima Accademije della Crusca. No, jedan se dio lingvista ne slaže s ovim tvrdnjama te shvaćaju upotrebu dijalekata u državnim institucijama kao napad na talijanski identitet. Dakle, ideologija standarda je prisutna u određenim člancima o dijalektima, dok u drugima nema takve ideologije. Unatoč svim pozitivnim novinskim člancima o talijanskim dijalektima, ipak se toskanski dijalekt, koji je temelj talijanskog standardnog jezika, smatra prestižnijim dijalektom od ostalih. Isto tako, potvrdila se tvrdnja nekih lingvista da varijeteti imaju različit status unutar govorne zajednice (Ammon 1989; Berruto 1995: 201-227). Kako tvrdi Berruto (2011),

Preko varijanti koje govore, članovi zajednice otkrivaju, i mogu potvrditi, na svjestan ili nesvjestan način, vlastiti sociokulturni identitet; i obrnuto, upotreba jedne varijante jezika upućuje na govornikov društveno-kulturni položaj (Berruto, 2011).

Dakle, dijalekt koji uživa veći prestiž od ostalih je dijalekt koji je odabran kao temelj standardnog jezika. Indirektno, radi se o ideologiji standarda.

Analiza novinskih članaka pokazala je da su jezične ideologije svakako prisutne u talijanskim medijima kada se radi o upotrebi anglicizama. O drugim vrstama posuđenica ne piše se mnogo, a kada se i piše, ne predstavlja ih se u negativnom svjetlu. Posuđenice, a pogotovo tuđice, jednoglasno su se našle na udaru novinara, jezičnih autoriteta i Accademije della Crusca. Kako smo vidjeli, u pojedinim se člancima nalaze se i nacionalističke ideologije jer proglašavaju talijanski jezik boljim od engleskog, pitaju se zašto talijanski preuzima više anglicizama od drugih „važnih“ europskih jezika (kao da postoje nevažni jezici) te se ljudi koji nisu potpisali peticiju protiv anglicizama prozivaju ne-Talijanima.

Manjinskim jezicima se ne pridaje previše pozornosti u talijanskim masovnim medijima. Poneki članak se može naći, ali o problematici manjinskih jezika uglavnom se raspravlja na lokalnim portalima koje vode članovi određene nacionalne manjine. Službeni stav Accademije della Crusca je da se ti jezici trebaju poštovati, a ostali jezični autoriteti, poput Beppea Severgninija, slažu se i pišu kolumne u kojima brane status zaštićenih jezika. Najviše se polemika vodi oko sardinijskog i furlanskog jezika, dok se ostalih deset zakonom zaštićenih manjinskih jezika jedva i spominje - u razdoblju od 2011. do 2017. spomenuli su se tek jedanput. Premda se na nominalnoj razini ti jezici brane i imaju sva prava, prepoznaje se diskriminacija u odnosu na govornike tih jezika kao i na same jezike (poput Melonija kojemu nisu dali da svjedoči na sardinijskom, kao i česte zabune oko razlike dijalekt/jezik).

Jezična tema o kojoj se u talijanskim medijima poprilično piše je standardni jezik, odnosno, što se u jeziku smatra pravilnim, a što nepravilnim. Izražena je ideologija standarda, a jaka je i preskriptivistička struja koja je svoje uporište našla u medijima. Tako se potvrđuje stav Lippi-Green (1994: 167) da su mediji jedan od četiri glavna zagovornika ideologije standarda.

Talijanima je, kao uostalom i svakom narodu, vrlo važan njihov jezik. To se uočava i u ideologiji dijalekta, s obzirom na to da se dijalekti u većini analiziranih članaka doživljavaju kao jezično bogatstvo. Ideologija standarda uočena u ovoj analizi diskursa dosta je izražena, pogotovo kad se radi o anglicizmima. Kritičari ulaska posuđenica u talijanski jezik uglavnom se osvrću na anglicizme, u potpunosti ignorirajući ostale jezike iz kojih talijanski uzima riječi. Posebnost je talijanskog konteksta što se kroz medije ljudima nameće stav da su anglicizmi zlo protiv kojeg se treba boriti, dok su, primjerice, galicizmi nešto što zvuči profinjeno i učeno. Ono što nitko od jezičnih autoriteta ni u jednom od članaka nije spomenuo je činjenica da se svaki jezik, pa tako i talijanski, sastoji i od niza tuđica i prilagođenica. Tako će kroz vrijeme riječi engleskog podrijetla će ući u jezik, prilagoditi mu se i kroz vrijeme nitko ih više neće doživljavati kao strane riječi.

10. Literatura

Abdullah, F. S. (2016.), Mass Media Discourse: A Critical Analysis Research Agenda, *Social Sciences and Humanities*, 22 (S), str. 1 - 16

Altieri Biagi, M. L. (2002.), *Sul congiuntivo*, Accademia della Crusca,
https://www.google.hr/search?q=altieri+biagi+congiuntivo+vivo+in+lingua+scritta&oq=altieri+biagi+congiuntivo+vivo+in+lingua+scritta&gs_l=psy-ab.3...30078.41383.0.41579.36.36.0.0.0.125.3508.20j15.35.0...0...1.1.64.psy-ab..1.29.2919...0i22i30k1j33i160k1j33i21k1.HEI5NAvpdL0

Ammon, U. (1989.), *Status and function of languages and language varieties*. Berlin: Walter de Gruyter

Berruto, G. (1987.), Lingua, dialetto, diglossia, dilalia. *In Romania et Slavia Adriatica, Festschrift für Žarko Muljačić* (ur. G. Holtus i J. Kramer). Hamburg: H. Buske Verlag, str. 57- 82

Berruto, G. (2010.), *Italiano standard*, Internetska enciklopedija Treccani,
[http://www.treccani.it/enciclopedia/italiano-standard_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/italiano-standard_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

Berruto, G. (2011.), *Varietà*, Internetska enciklopedija Treccani,
[http://www.treccani.it/enciclopedia/variet%C3%A0_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/variet%C3%A0_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

Blommaert, J. i Verschueren, J. (1992.), The Role of Language in European Nationalist Ideologies, *Pragmatics*, 2 (3), str. 355-375

Blommaert, J. (1998.), The Debate is open, *Language Ideological Debates*, Berlin, New York: Mouton de Gruyter

Bourdieu, P. (1991.), *Language and Symbolic Power*, Cornwall: T. J. Press Ltd.

Brown, G., & Yule, G. (1983.), *Discourse analysis*. Cambridge university press

Bugarski, R. (1997.), *Jezici*, Beograd: Čigoja štampa

Calvet, L. J. (1981.), *Lingvistika i kolonijalizam. Mala rasprava o glotofagiji*, Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod

- Camilleri, A. i De Mauro, T. (2013.), *La lingua batte dove il dente duole*, Roma: Editori Laterza
- Cerruti, M. (2004.), *Italiano e dialetto oggi in Italia*, Internetska enciklopedija Treccani, http://www.treccani.it/magazine/lingua_italiana/speciali/italiano_dialetti/Cerruti.html
- Chambers, J. K. i Trudgill, P. (1998.), *Dialectology*, Cambridge: Cambridge University Press
- Chouliaraki, L. i Fairclough, N. (1999.), *Discourse in late modernity: rethinking critical discourse analysis*, Edinburgh: Edinburgh Univ. Press
- Coletti, V. (2011.), *Storia della lingua*, Internetska enciklopedija Treccani, [http://www.treccani.it/enciclopedia/storia-della-lingua_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/storia-della-lingua_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)
- Creswell, J.W. (2003.), *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- D'Agostino, M. (2015.), *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*, Interentska enciklopedija Treccani, http://www.treccani.it/enciclopedia/sociolinguistica-dell-italiano-contemporaneo_%28L%27Italia-e-le-sue-Regioni%29/
- Dardano, M., Dardano, N. (2008.), L'italiano di oggi tra dinamiche innovative e conservazione, *Le style, c'est l'homme: unité et pluralité du discours scientifique dans les langues romanes* 4 (165)
- Dardano, M., Frenguelli, G. (2008.), *L'italiano di oggi*, Roma: Arcane
- De Mauro, T. (2005.), *La fabbrica delle parole: il lessico e problemi di lessicologia*, Torino: UTET
- Del Moro, F. (2000.), *L'inquietante gemello: Lineamenti di storia del doppiaggio in Italia*, Università di Bologna, Dipartimento di LLSM
- Eco, U. (2011.), L'italiano del futuro, *La lingua italiana - fattore potranche dell'identità nazionale*, Roma: Società Dante Alighieri, str. 15-17
- European Charter for Regional or Minority Languages (1992), Strasbourg, <http://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages>
- Fairclough, N. (1989.), *Language and power*, Harlow: Longman

- Fairclough, N. (1995.), *Media discourse*, London: Edward Arnold
- Fairclough, N. i Wodak, R. (1997.), Critical discourse analysis, *Discourse studies: A multidisciplinary introduction*, str. 258-284, London: Sage
- Ferenčić, M. (2013.), Marketinška komunikacija u digitalnom svijetu, *Praktični menadžment*, 2 (3), str. 42-46
- Finegan, E. (2007.), *Language: Its Structure and Use*, Thomson: Wadsworth
- Fiske, J. (2010.), *Introduction to communication studies*, Routledge
- Giles, H. i N. Niedzielski (1999). Italian is Beautiful, German is Ugly, *Language Myths*, London: Penguin Books, str. 85–93
- Goujon, A. (1999.), Language, nationalism, and populism in Belarus, *The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 27 (4).
- Harris, Z. S. (1952.), Discourse analysis. *Language*, 28(1), 1-30
- Haugen, E., (1962.), Schizoglossia and the linguistic norm, *Monograph Series on Language and Linguistics*, 15, str. 63-69
- Haugen, E., (1972.), The stigmata of bilingualism, *The ecology of language*, str. 306-324
- Hobsbawm, E. J. (1983.), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso: New York
- Hobsbawm, E. J. (1990.), *Nations and Nationalism since 1780*, Cambridge University Press: New York
- Hrvatski jezični portal, <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>
- Ibrahim, M. H. (1986.), Standard and Prestige Language: A Problem in Arabic Sociolinguistics, *Anthropological Linguistics*, 28 (1), str. 115-126
- Janowitz, M. (1968.), *Social control of escalated riots*, University of Chicago, Center for Policy Study, 18 (8)
- Jaworski, A. i Coupland, N. (1999), *The discourse reader*, London: Routledge

Kahane, R. (1979.), Decline and Survival of Western Prestige Languages, *Language*, 55 (1): 183-198

Kapović, M., Starčević, A., Sarić, D. (2016.), O preskripciji i preskriptivizmu u Hrvatskoj, *Jezična politika između norme i jezičnog liberalizma*, Zagreb: Srednja Europa, str. 45-69

Krauss, M. (1992.), The world's languages in crisis, *Language*, 68(1), str. 4-10

Krauss, M. (1995.), The scope of the language endangerment crisis and recent response to it. *Studies in Endangered Languages. Papers from the international symposium on endangered languages*. Tokyo.

Kroskrity, P. V. (2004.), *Language Ideologies, A Companion to Linguistic Anthropology*, Oxford: Blackwell

Le Nevez, A. (2006.), *Language diversity and linguistic identity in Brittany: a critical analysis of the changing practice of Breton* (Doktorska disertacija)

Legge 15 dicembre 1999, n. 482, *Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche*, (GU n.297 del 20-12-1999), <http://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1999-12-15;482!vig=>

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <http://www.lzmk.hr/hr/>

Lippi-Green, R. (1994.), Accent, Standard Language Ideology, and Discriminatory Pretext in the Courts. *Language in Society*, 23 (2): 163-198

Lippi-Green, R. (1997.), *English with Accent. Language, ideology, and discrimination in the United States*, London, New York: Routledge

Maddalon M. (2013.), Un'interpretazione ideologica del dialetto: il caso italiano tra le altre varietà romanze. *Atti del convegno "CILPR"* (ur. E. Casanova Herrero, C. Calvo Rigual, W. De Gruyter) Berlin/ New York, str. 653-663

Manovich, L. (2003.), New Media from Borges to HTML, *The New Media Reader*, Cambridge, MA: The MIT Press, str. 13-25

Maraschio, N. (2011.), Passato, presente e futuro della lingua italiana, *La lingua italiana - fattore portante dell'identità nazionale*, Roma: Società Dante Alighieri, str. 11-14

- Marazzini, C. (2011.), *Questione della lingua*, Internetska enciklopedija Treccani, [http://www.treccani.it/enciclopedia/questione-della-lingua_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/questione-della-lingua_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)
- Marazzini, C., Petralli, A. (2015.), *La lingua italiana e le lingue romanze di fronte agli anglicismi*. Accademia della Crusca: Firenze
- May, S. (2001.), *Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*, Harlow: Longman/Pearson
- Metternich, C. W. L., (1883.), *Mein Politisches Testament, Aus Metternich's Nachgelassenen Papieren*, str. 633–642, Wien: Wilhelm Braumüller
- Mićanović, K. (2004.), Standardni jezik i razgraničavanje jezika, *Fluminensia*, 16 (1-2), str. 95-104
- Milroy, J. (2001.), Language Ideologies and Consequences of Standardisation, *Journal of Sociolinguistics*, 5 (4), str. 530.-555
- Mochonas, S. A. i Spitzmuller, J. (2010.), Prescriptivism in and about the Media, *Language Ideologies and Media Discourse: Texts, Practicies and Policies*, London: Continuum Press, str. 17-40
- Mučalo, M. i Šop, S. (2008.), Nova publika novih medija, *Informatologia*, 41, (1), str. 51-55
- Orioles, V. (2011.), *Politica linguistica*, Internetska enciklopedija Treccani, http://www.treccani.it/enciclopedia/politica-linguistica_%28Enciclopedia-dell%27Italiano%29/
- Peračković, K.(2008.), Društvo i (ili) tržište: *Sociološka konceptualizacija procesa marketizacije društva*; Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
- Raffaelli, S. (2006.), La lingua del cinema, *Lingua e identità. Una storia sociale dell'italiano*, Roma: Carocci, str. 143-162
- Regis, R. (2013.), Può un dialetto essere standard?, *Vox Romanica*, 72, str. 151-169
- Sabatini, F. (1985.), L'italiano dell'uso medio: una realtà tra le varietà linguistiche italiane, *Gesprochenes italienisch in Geschichte und Gegenwart*,str. 154-184

Santulli, F. (2009.), Il congiuntivo italiano: morte o rinascita?, *Rivista italiana di linguistica e di dialettologia* 11 (11), str. 1000-1029.

Skutnabb-Kangas, T. (2000.), *Linguistic genocide in education--or worldwide diversity and human rights?*, Routledge.

Smith, P. M. (1979.), Sex markers in speech, *Social markers in speech*, str. 109-146

Starčević, A. (2016.), *Govorimo hrvatski ili 'hrvatski': standardni dijalekt i jezične ideologije u institucionalnom diskursu*, SL 81, str. 67–103

Thompson, J. B. (1991.), *Introduction*, u: Bourdieu, P. (1991.), *Language and symbolic power*, Cornwall: T. J. Press ltd.

Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R. i Vetter, E. (2000.), *Methods of text and discourse analysis*, London: Sage Publications, Inc.

Toso, F. (2004.), Prestigio culturale ed esigenze normative nelle tradizioni linguistiche regionali italiane. Un'esperienza di ricerca., *Quaderns d'Italia*, 8 (9), str. 27-37

Toso, F. (2011.), *Minoranze linguistiche*, Interentska encikolpedija Treccani, [http://www.treccani.it/enciclopedia/minoranze-linguistiche_\(Enciclopedia-dell'Italiano\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/minoranze-linguistiche_(Enciclopedia-dell'Italiano)/)

UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger, <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php>

Van Dijk, T. A. (1987.), *Communicating racism: Ethnic prejudice in thought and talk*, Beverly Hills, CA: Sage

Van Dijk, T. A. (1996.), Discourse, power and access. *Texts and practices: Readings in critical discourse analysis*, Taylor & Francis, str. 84-107

Vitale, M. (1988.), *La veneranda favella: studi di storia della lingua italiana*, Napoli: Morano.

Watts, R. J. (1999.), The Ideology of Dialect in Switzerland, *Language Ideological Debates*, Berlin, New York: Mouton de Gruyter

Wodak, R. Meyer, M. (2001.), Critical Discourse Analysis: history, agenda, theory and methodology, *Methods for Critical Discourse Analysis*, London: SAGE Publications

Zgrabljić Rotar, N. (2005.), Mediji – medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji, *Medijska pismenost i civilno društvo*, Sarajevo: Mediacentar

Izvori:

Begnini, A. (2011.), I dialetti italiani sopravvivono online, *La Repubblica*, 12. kolovoz 2011., <http://www.repubblica.it/online/societa/dialetti/dialetti/dialetti.html>

Beretta, A. (2011.), L'Unità frutto di molti idiomi, *Corriere della Sera*, 5. srpanj 2011. http://www.corriere.it/unita-italia-150/11_luglio_04/beretta-unita-frutto-molti-idiomi_0bab55f4-a63a-11e0-89e0-8d6a92cad76e.shtml

Biolchini, V. (2013.), „Lingua sarda e lingua italiana pari sono!“ . Dopo tante supercazzole, il Psd'az presenta una proposta di legge bomba!, *Vito Biolchini*, 21. kolovoz 2013., <http://www.vitobiolchini.it/2013/08/21/lingua-sarda-e-lingua-italiana-pari-sono-dopo-tante-supercazzole-il-psdaz-presenta-una-proposta-di-legge-bomba/>

Casula, F. (2013.), Limba sarda comuna (LSC): dopo le divisioni il confronto e l'unità?, *Llimba sarda e politica linguistica*, 5. siječanj 2013., <http://ulsaltabaronia.myblog.it/2013/01/05/limba-sarda-comuna-lsc-dopo-le-divisioni-il-confronto-e-l-un/>

Cagliaripad (2016.), *Giornalista per la prima volta depone in sardo in Tribunale a Oristano* http://www.cagliaripad.it/news.php?page_id=30358

D'Achille, P. (2016.), La „salvaguardia della lingua lombarda“ in una legge regionale *Accademia della Crusca*, <http://www.accademiadellacrusca.it/it/tema-del-mese/salvaguardia-lingua-lombarda-legge-regionale>

Demuru, O. (2015.), Le “dialettichette” della Nutella non fanno discutere i sardi, *Sardinia Post*, 31. listopad 2015. <http://www.sardiniapost.it/culture/le-dialettichette-della-nutella-non-fanno-discutere-i-sardi/>

Di Stefano, P. (2011.), Se sette italiani su dieci non capiscono la lingua, *Corriere della sera*, 28. studeni 2011., http://www.corriere.it/cultura/11_novembre_28/di-stefano-italiani-non-capiscono-la-lingua_103bb0fa-19a8-11e1-8452-a4403a89a63b.shtml

Erbani, F. (2014.), Tullio de Mauro: „Gli italiani parlano (anche) in dialetto“, *La Repubblica*, 29. rujan 2014. http://www.repubblica.it/cultura/2014/09/29/news/tullio_de_mauro_gli_italiani_parlano_anche_in_dialetto-96922903/

Farinaccio, V. (2016.), Cinque pregiudizi sul dialetto, raccontati dai bambini, *La Repubblica*, 24. studeni 2016.
http://www.repubblica.it/cultura/2016/11/24/news/dialetto_pregiudizi_falsi_miti_italiano-152707854/

Gramellini, M. (2015.), Dillo in italiano, *La Stampa*, 20. veljače 2015.
<http://www.lastampa.it/2015/02/20/cultura/opinioni/buongiorno/dillo-in-italiano-Ei6qP1ITGukFhxFOvO1ail/pagina.html>

Lobina, E. (2017.), Perché imparare il sardo, *Il fatto quotidiano*, 2. svibanj 2017.,
<http://www.ilfattoquotidiano.it/2017/05/02/perche-imparare-il-sardo/3556878/>

Massimo, M. (2011.), Unità d'Italia, dialetti alla riscossa e minoranze linguistiche in cattedra, *La Repubblica*, 8. veljače 2011. <http://www.repubblica.it/scuola/2011/02/08/news/dialetti-12180403/>

Messina, D. (2011.), Dialetto toscano e lingua italiana. Un matrimonio che sfida il tempo, *Corriere della sera*, 16. listopad 2011. http://www.corriere.it/economia/italie/toscana/notizie/messina_dialetto_toscano_07ed85b6-ba39-11de-9645-00144f02aabc.shtml

Neve, G. (2015.), Il Friuli contro la Nutella. Polemica per "Dialettichette", *Il Giornale*, 18. listopad 2015.,
<http://www.ilgiornale.it/news/cronache/friuli-contro-nutella-polemica-dialettichette-1184043.html>

Rubino, M. (2014.), Istat: cala l'uso del dialetto in casa, soprattutto tra le donne, *La Repubblica*, 27. listopad 2014.
http://www.repubblica.it/cultura/2014/10/27/news/istat_cala_uso_dialetto_in_casa_soprattutto_tra_le_donne-99115209/

Severgnini, B. (2009.), Lingue: le differenze tra il sardi e l'italiano, *Corriere della sera*,
http://www.corriere.it/solferino/severgnini/05-07-21/09.spm?refresh_ce-cp

Vitale, M. (2011.) Lingua nazionale: le ragioni del fiorentino, *Accademia della Crusca*, 8. travanj 2011.
<http://www.accademiadellacrusca.it/it/lingua-italiana/consulenza-linguistica/domande-risposte/lingua-nazionale-ragioni-fiorentino>

Quanto conosci i dialetti italiani? Scoprilò con il test della Crusca, *La Repubblica*, 24. studeni 2016.,
http://www.repubblica.it/cultura/2016/11/24/news/conosci_il_tuo_dialetto_mettiti_alla_prova_con_il_test_della_crusca-152540695/

Istat: cala l'uso del dialetto in casa (e anche la seconda lingua arranca), *Corriere della sera*, 27. listopad 2014., http://www.corriere.it/cultura/14_ottobre_27/istat-cala-l-uso-dialetto-casa-anche-seconda-lingua-arranca-47dfadc2-5df7-11e4-8541-750bc6d4f0d9.shtml

Ancona: il dialetto è troppo stretto, udienza rinviata. „Il dialetto è troppo stretto: serve un interprete. E l'udienza viene rinviata“, *Ancona Today*, 16. siječanj 2014.

<http://www.anconatoday.it/cronaca/intercettazioni-dialetto-napoletano-udienza-rinviata-interprete.html>

La Repubblica (2014.), *Cassazione: imputato sardo ha diritto di deporre nella madrelingua*, http://www.repubblica.it/cronaca/2014/12/12/news/cassazione_sardo_lingua_diritto_a_interp_rete_in_processi-102763284/

Un palcoscenico per le lingue minoritarie, *Il Messaggero*, 5. studeni 2016.

<http://messaggeroveneto.gelocal.it/tempo-libero/2016/11/05/news/un-palcoscenico-per-le-lingue-minoritarie-1.14369353>

L'Ue richiama l'Italia: non ha ancora firmato la Carta di tutela, *Il Messaggero*, 6. lipanj 2013.

<http://messaggeroveneto.gelocal.it/udine/cronaca/2013/06/06/news/l-ue-richiama-l-italia-non-ha-ancora-firmato-la-carta-di-tutela-1.7208776>

Pinna, D. (2014.), *Lingua sarda*, *Minoranze linguistiche*, 30. travanj 2014.,

http://www.minoranzelinguistiche.provincia.tn.it/notizie_minoranze/notizie_nazionali/pagina_688.html

Sardegna e la libertà (2011.), *La tirannia della LSC*, 17. lipanj 2011.

<https://www.sardegnaeliberata.it/la-tirannia-della-lsc/>

Sardinia post (2015.), *Coordinamento pro Sardu Ufiziale: „Per Nutella il sardo è dialetto. E per i sardi?“*, 3. studeni 2015.,

<http://www.sardiniapost.it/angolo-dei-lettori/coordinamento-pro-sardu-ufiziale-per-nutella-il-sardo-e-dialetto-e-per-i-sardi/>